

11. заседание

Вторникъ, 5 юлий 1927 година.

(Открито отъ председателя А. Ц. Цанковъ, въ 15 ч. 55 м.)

Председателъ: (Звъни) Обявявамъ заседанието за открито.

(Отъ заседанието сж отсъствуваха следнитъ народни представители: Хафузъ Садъкъ Алиевъ, Стефанъ Бояджиевъ, Ради Василевъ, Хюсеинъ х. Галибовъ, Мехмедали Герай, Добри Даскаловъ, Момчо Дочевъ, Василь Драгановъ, д-ръ Цвѣтанъ Дяковъ, Теодоси Кънчевъ, Иванъ Лѣкарски, Александъръ Малиновъ, Йосифъ Марулевъ, Петъръ Миновъ, Иванъ Михайловъ, Янаки Молловъ, Александъръ Неновъ, д-ръ Борисъ Николовъ, Петъръ Панайотовъ, Христо Силяновъ, Петко Стайновъ, Христо Статевъ, Петъръ Тодоровъ, Желю Тончевъ, Петъръ Цвѣтковъ, Цицумановъ, Антонъ Ченгелиевъ и Димитъръ Яневъ).

Председателството е разрешило отпускъ на следнитъ народни представители:

На г. Хафузъ Садъкъ Алиевъ — 3 дни;

На г. Хюсеинъ х. Галибовъ — 3 дни;

На г. Добри Даскаловъ — 2 дни;

На г. Петъръ Миновъ — 2 дни;

На г. Иванъ Лѣкарски — 1 день;

На г. Коста Николовъ — 1 день, и

На г. Георги Енчевъ — 1 день.

Пристъпваме къмъ дневния редъ — продължение разискванията по отговора на тронното слово.

Има думата народниятъ представитель г. Никола Пждаревъ.

Н. Пждаревъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Макарь и да продължиха доста разискванията по отговора на тронното слово, ще ме извините, че вземамъ думата да спра вашето внимание само по нѣколко, споредъ мене, отъ значение въпроси, които ще разгледамъ накратко.

За мене, вѣрвамъ и за Народното събрание, постановленията на чл. 137 отъ конституцията не сж само една форма, която правителството спазва, като свиква на тая извънредна сесия новата Камара. Смыслътъ на чл. 137 е, че Народното събрание, изразителъ на волята народна, на разбиранията народни, ще трѣбва да влѣзе въ контактъ съ изпълнителната власть, за да се разбере има ли тя подкрепата на новата Камара, може ли тя да разчита на довѣрието на болшинството отъ Народното събрание, за да продължи дѣлото на управлението. Ние трѣбва да считаме, че единъ актъ на закрепване на нашия парламентаренъ и конституционенъ животъ сж тия широки дебати, които се откриха по отговора на тронното слово и по управлението на нашата страна. И много естествено е, партийнитъ групи въ Народното събрание да се изкажатъ по всички важни и злободневни въпроси на управлението, за да се разбере, това управление, представяно отъ днешното правителство, ползува ли се съ довѣрието на народа, или пъкъ е управление, което не е съобразно съ волята, съ желанието на народа. И азъ бѣхъ петимеждъ да се изнесатъ тукъ, отъ тази трибуна, противъ Демократическия сговоръ и противъ управлението всичкитъ онѣзи надлъжъ и наширъ разпрѣсквани въ страната преди изборитъ и презъ време на изборитъ обвинения. Ние видѣхме, г. г. народни представители, представителитъ на почти всички партийни групи да се яватъ тукъ и да ни говорятъ по злободневнитъ въпроси, по управлението на страната, но, г. г. народни представители, чухте ли вие обвинения за такива тежки деяния, за такива грѣшки или прегрѣшения на управлението, щото да смѣтате, че която и да е отъ тия партии и групировки не може да подкрепи това управление, съ тая политическа и стопанска програма, съ която то се явява предъ насъ? Ние слушахме да ни се говори за изборни нередовности, насилия, ги наречете. Но

г. г. народни представители, никой нѣма куража отъ тая трибуна да каже: правителството извърши такива деяния въ последнитъ избори, прояви се съ такива настроения и съ такива разбираня по управлението на страната, че то не може да продължи да управлява. Най-многого, което се поиска тукъ, бѣше отъ представителя на Радикалната партия — правителството да сподѣли управлението съ нѣкои други политически групи, но то трѣбва да управлява държавата. Е, г. г. народни представители, къде сж всичкитъ онѣзи обвинения, които се отправяха противъ Демократическия сговоръ преди изборитъ и презъ време на изборитъ? Нѣма ги. Народнитъ представители, които трѣбва да говорятъ тукъ за всичко онова, което намиратъ пакостно за страната, не казаха нищо, което да хвърли и най-малката сѣнка за нередовности или за грѣхове въ управлението, сторени отъ министритъ, които е поддържалъ досега Демократическия сговоръ.

Казаха се упрѣци за начинитъ, по които сж били извършени последнитъ избори. Но побърза се да се подчертае, че това не е било по директива на управлението, а че това сж били мѣстни проявления било на органи на властта, било на политически, обществени хора. Г. г. народни представители! Всѣко дѣло трѣбва да се сѣди по условията, при които то се извършва. Вие считате ли, че тия избори станаха при едни обикновени условия за нашия общественъ и политически животъ? Г. г. народни представители! Кой отъ насъ ще забрави и ще изпусне изъ предъ видъ единъ ясенъ и положителенъ фактъ, неотричанъ отъ никого, а именно, че ние имаме въ чужбина една емиграция, която счита, че не само управлението, но и самиятъ държавенъ строй у насъ трѣбва да се измѣни; че има емигранти, които работятъ въ тая насока не само съ свои собствени сили и сръдства, но сж проводници на чужди сръдства, на чужди идеи; че има емигранти, които разчитатъ да постигнатъ своята задача не само чрезъ своето дѣло въ чужбина, но и чрезъ дѣлото на своитъ другари тукъ, вътре въ държавата, защото безъ съдействието на тѣхъ не биха могли нищо да постигнатъ? Е добре, не е ли известно на всички ни по кои начини и по кои пътища употребиха емигрантитъ усилията си въ тия избори, за да се получатъ резултати, каквито тѣ сж очаквали? Предъ това можехме ли ние, можеха ли всички, които треперятъ за сѣдбата на нашата държава, които треперятъ за нашия правовъ редъ, да стоятъ спокойни, да не бждатъ всѣкога на шрекъ, че сж възможни изненади въ нашитъ изборни борби? Кои хора сж въ услуга на емигрантитъ, въ кои слоеве, въ кои сръди сж тѣзи тѣхни другари — това ние не можемъ да знаемъ; това може да знае управлението, това може да знае правителството, и неговъ дългъ е да бжде въ тѣхнитъ следи, да се държи близо до тѣхъ, за да не имъ дава възможностъ да действуватъ. Сръдствата, съ които разполага властта, сж достатъчни, увѣренъ съмъ, за да предпазимъ нашия общественъ и политически животъ отъ попълзновенията, отъ желанията на емигрантитъ. При такава една обстановка, при такава една атмосфера, вие смѣтате ли, че изборнитъ дейци, па ако щете и органитъ на властта тукъ-тамъ, нѣма да бждатъ въ едно нервно състояние и да извършатъ случки, скандали, които никой отъ насъ не би желалъ да ставатъ въ нашата страна? Та, г. г. народни представители, онѣзи, които сж въ редоветъ на Демократическия сговоръ, негови редници, па и неговитъ по-първи хора, сж изкарали живота си като общественици и политици въ борба за насаждане на повече редъ и повече свобода при произвеждане на изборитъ. Не сж тѣ, които биха вдигнали рѣка противъ тая свобода, не сж тѣ, които биха желали да я накърнятъ. Ако нѣкъде сж станали

нѣкои случки, вие можете да ги обясните само съ този факт. Азъ не казвамъ, г. г. народни представители, че онѣзи, които съдействуватъ на емигрантитѣ, сж въ редоветѣ на политическитѣ партии, които се явиха като наши противници въ последнитѣ избори. За честта на нашия, на българския народъ, който ни е изпратилъ тукъ, за честта на нашето Народно събрание, за нашата и ваша лична честъ, азъ не бихъ желалъ да допусна, че нѣкой отъ насъ тукъ е проводникъ на желанията на емигрантитѣ и на изпълнението на тѣхнитѣ задачи. Това не го допускамъ. Най-сетне, следъ онази клетва, която вие и ние положихме тукъ, че сме се събрали да работимъ за доброто на страната, като поддържаме конституционния редъ и защищаваме интереситѣ на народа, смѣтамъ за достатъчно, ако е ималъ нѣкой нѣкакви връзки съ емигрантитѣ, да ги е оставилъ вънъ отъ тази ограда, за да работимъ тукъ съ всичкото си желание и съ всичката си преданостъ да творимъ нѣщо добро, да успокоимъ страната.

Г. г. народни представители! Нашата страна не е много голѣма; нашиятъ народъ не е многоброенъ, за да бжде арена и по-нататкъ на граждански разпривии. Нашиятъ народъ е страдалъ доста много — страдалъ е съ вѣкове, страда и отъ десетилѣтия, откато е свободенъ. Най-сетне той разчита на насъ, че ще туримъ край на тѣзи негови страдания. Г. г. народни представители! Разберете, това е нашъ дългъ. Цѣлата си вѣра народътъ е възложилъ на насъ, че ние ще изнесемъ тежкото и трудно дѣло на добъръ край. А то е тежко, г. г. народни представители. И азъ бихъ желалъ по лицата на всички ни — и по вашитѣ, и по нашитѣ — да не се чете озвѣрженостъ, да не се чете възбуждение, а да се чете загриженостъ за всичко онова, което има въ нашата страна и което може да я застрашава.

Г. г. народни представители! Погледнато отъ тази страна управлението, азъ съмъ убеденъ, че повече дума за изборенъ тероръ и за насилие не би трѣбвало да става. Да измѣнимъ въ нѣщо нашия политически животъ съ многото приказки, които тукъ или вънъ ще изкажемъ на тази тема — ние нѣма да го измѣнимъ. Ние трѣбва да измѣнимъ условията, при които работимъ, ако искаме да създадемъ нѣщо друго при изборитѣ и при други случаи. Но ако не можемъ да промѣнимъ условията на нашия общественъ и политически животъ, ние можемъ много да напакостимъ и на нашата страна, и на нашата държава, ако продължаваме да говоримъ въ този тонъ. Онова, което приказваме тукъ помежду си като нѣщо домашно, се използва отъ онѣзи, които иматъ желание въ тази страна по-късно да настѣпни миръ и спокойствие, ако може и никогашъ да не настѣпни. Е добре, нима ние ще продължаваме да служимъ на чужди желания, на чужди интереси, нима ще престанемъ да мислимъ само за общитѣ народни и държавни нужди и интереси?

Г. г. народни представители! Много пѣти азъ съмъ си задавалъ въпроса, дали следъ 9 юний, въ онази неопредѣленостъ на нашия партиенъ и политически животъ, не направихме нѣкаква грѣшка, когато почнахме създаването на Демократическия съговоръ, когато поискаме намаляването на политическитѣ групировки, когато поискаме сгруппирването имъ въ една по-голѣма политическа сила, за да престане това раздробление, което разяжда нашия политически и партиенъ животъ? Много пѣти азъ съмъ се питалъ: не сгрѣшихъ ли, като останахъ въ Демократическия съговоръ тогава, когато мои другари, водачи въ политическия и общественъ животъ, излѣзоха отъ него? Е добре, трѣбваше да преживѣемъ последния изборенъ периодъ, за да се явя азъ тукъ предъ васъ напълно спокоенъ за извършеното дѣло. Азъ виждамъ, че Демократическиятъ съговоръ създаде много нѣщо въ страната и се много боя, че това, което се създаде, едва ли бихме го имали, ако Демократическиятъ съговоръ не бѣше успѣлъ.

Та, г. г. народни представители, кой ще отрече явния, несъмнения фактъ, че Демократическиятъ съговоръ възстанови и установи парламентаризма и конституционния животъ въ нашата страна? Само тази придобивка да бѣше, тя не е ли достатъчна, за да бждемъ сигурни, че вървимъ въ правилния пѣтъ на развитие? Та парламентаризмътъ у насъ бѣше пропадналъ. Г. г. народни представители! Парламентаризмътъ ли е, когато народни представители стоятъ на банкитѣ, но знаятъ, че оставкитѣ имъ сж въ министеръ-председателя и всѣко тѣхно мръдване като контрольори на управлението може да бжде осуетено съ едно желание на министеръ-председателя? Това е пародия на парламентаризмътъ, това е потѣпкване на парламентар-

ния животъ. И азъ не зная какъ може да се правятъ упрѣци противъ Демократическия съговоръ отъ ония, които бѣха довели нашата страна до това положение! Днесъ ви виждате, че наистина Парламентътъ е възстановенъ и издигнатъ на онази висота, на която той трѣбва да стои въ една демократическа страна.

Г. г. народни представители! Кой Парламентъ, като миналия Парламентъ, въ който Демократическиятъ съговоръ имаше болшинство, е давалъ този фактъ: да промѣни кабинета, да промѣни хората въ единъ кабинетъ изцѣло, безъ да се яви каквото и да е сътрѣсение въ политическия и организационенъ животъ на партията? Това показва вече, че парламентарниятъ животъ у насъ е напълно установенъ, че когато има крачка напредъ да се прави, тя се прави, безъ да се гледа на личнитѣ и партиелскитѣ отношения между министри и депутати. Върховниятъ интересъ на страната — той ръководи народнитѣ представители; личнитѣ, партиелскитѣ отношения сж потѣпкани заради него. И у всѣкиго остана дълбокото убеждение, че народнитѣ представители изпълняватъ своя дългъ по съвѣсть. Е добре, тази придобивка — но само тя да бѣше — малка ли е? Но не е само тя, г. г. народни представители. Азъ зная всички упрѣци, които се правятъ на управленето, слушалъ съмъ ги, но тукъ, въ тази Камара, азъ ви казахъ, тѣ не се изнесоха. Но ако се провърятъ всички дѣла на управлението и се преценятъ съ огледъ на условията, на обстоятелствата, при които тѣ сж вършени, никой не може да отрече, че Демократическиятъ съговоръ е положилъ всички усилия, за да утвърди правовия редъ, за да възстанови конституционния животъ. Може-би управлението да не е толкова добро, каквото и вие, и азъ, и ние всички го искаме. Но, повтарямъ, управлението се цени по условията, при които то се проявява. Ами, г. г. народни представители, вие сами знаете при каква обстановка работи Демократическиятъ съговоръ отъ четири години насамъ на полето на нашия общественъ и политически животъ. И ако вие обективно и безпристрастно прецените неговото дѣло, съпоставено съ условията, при които е работилъ, азъ съмъ убеденъ, дълбоко съмъ убеденъ, че вие ще признаете, че нѣщо по-добро едва ли би могло да се направи.

Фактътъ, г. г. народни представители, че отъ тази трибуна ние чухме пожелания отъ наши добри парламентаристи и отлични конституционалисти, Народното събрание да заседава по възможностъ по-малко, ако е възможно, да заседава само въ редовнитѣ сесии, извънредни да нѣма, това показва, че нѣма нужда, нѣма защо да се упражнява постоянно непосредственъ контролъ на управлението. Васъ ви задоволява това управление и не желаете постоянно да го контролирате, защото смѣтате, че не е нуженъ контролъ. Иначе, ако вие смѣтахте, че непосредствениятъ контролъ е нуженъ, вие, като демократи, като хора на народната воля, бихте искали противното на онова, което може да иска правителството. Азъ много добре бихъ си обяснилъ желанието на едно правителство сеснитѣ да бжде да сѣдатъ съкратени. Това е въ неговъ интересъ — да бжде освободено отъ контрола на народното представителство. Но народни представители да пожелаятъ да заседава Камарата по-малко, това значи, че тѣ или не съзнаватъ назначението на Народното събрание, или че постоянненъ контролъ не е необходимъ. И аслъ защо ще ѝ е постояненъ, непосредственъ контролъ? Нали повечето отъ управнитѣ днесъ и отъ ония, които носятъ отговорностъ за това управление, сж довчерашни тѣхни другари? Нали толкова години заедно сж ръководили съдбинитѣ на страната въ добри и лоши дни, заедно сж дѣлили радости и скърби? И аслъ тѣ можеха да се убедятъ въ последнитѣ избори, какво народътъ не желае да ни раздѣли така, както партиитѣ условия ни раздѣлиха. Всички усилия на нашитѣ другари да ни представятъ черни, опасни, лоши, зли, разсипници и некадърни управници отидоха, може да се каже, напусто, помогнаха, може би, да повдигнатъ куража и духа на ония, на които за дълго време, споредъ мене, не би трѣбвало да се повдига куражътъ и духътъ. Нашиятъ добъръ селянинъ и гражданинъ избирателъ следъ като изслушваше тия наши другари казваше: „Добре, вие 20—30 години другарувахте, вие заедно ни водихте, вие една и сѣща работа вършихте другарски; та нима въ 2—3—4 години се промѣнятъ политичитѣ и общественицитѣ? Ако тѣ сж били добри, годни да бждеатъ водачи на народа 20—30 години, тѣ сж сжщитѣ, споредъ насъ и днесъ. Ако тѣ сж лоши, и вие сте лоши; ако ние за тѣхъ гласа си нѣма да дадемъ, нѣма да го дадемъ и за васъ,

а ще го дадемъ за ония, които смѣтаме, че въ всѣки случай могатъ да направятъ нѣщо по-друго отъ това, което бихте могли да направите вие“.

Народътъ не ни раздѣля. И азъ смѣтамъ, г. г. народни представители, че ако по-добре погледнемъ на онова, което ставаше въ срѣдата на нашия народъ, ние ще разберемъ, че това раздѣление, което тукъ се създава, е едно изкуствено раздѣление. Долу, всрѣдъ народа, то нѣма почва, нѣма корени и съ малко по-голъми усилия, съ малко по-добра воля, азъ смѣтамъ, ние ще налучкаме правия пѣтъ, за да обединимъ всичкитѣ наши народни сили, всичкитѣ наши национални сили, не да ги противопоставяме една на друга, а да ги сгрупираме въ едно, за да получимъ една голѣма равнодействующа за доброто, за напредъка на нашата страна.

Наистина, тая Камара ще работи по равнодействующата, каза ни г. Сакъзовъ. Но, г. г. народни представители, обикновено, елементарно правило въ механиката е, че равнодействующата на силитѣ е равна на тѣхния сборъ и, следователно, ако ги координирашъ въ една насока, ще получишъ известна по-голъма сила, но ако ги противопоставишъ една на друга, може да получишъ и зеро, нула, застой, а може-би и крачка назадъ.

Е добре, задачата на всички насъ тукъ, и преди всичко задачата на управлението на нашата страна е да координира, да сглоби народнитѣ сили, да ги постави въ съприкосновение, въ съединение, за да работятъ тѣ общо, та да се получи нѣщо грамадно, голѣмо, което лесно да движи колесницата на българската държава. Тази е задачата на управлението, и азъ съмъ дълбоко убеденъ, че управлението на Демократическия съговоръ ще я постигне.

Ще я постигне, г. г. народни представители, защото онова, което той желае да установи, е желание на всички групи. Да установишъ конституционния редъ въ нашата страна, да я запазишъ, да я закрепишъ такава, каквато тя е днесъ — това е желанието, това е искането на цѣлия нашъ народъ, г. г. народни представители. И ако нѣкой се съмнява или се безпокои нѣщо за съдбата на нашата държава, нека слѣзе долу, нека слѣзе между народа — между този народъ, който твори благата въ тази страна, между този народъ, който стои надъ ралото, надъ чука, надъ наковалнята, надъ иглата, между този народъ, който е загриженъ ежедневно за своята прехрана и за здравината на своето общежитие, между този народъ, който не иска всѣки денъ земята да трепери подъ краката му, а желае да работи въ миръ и спокойствие — за да види, че този народъ е за нашата държава, такава каквато тя е днесъ. Никой отъ онѣзи, които ние или вие или нѣкой другъ би счелъ, че сж влѣзли тукъ съ желание, съ идея да измѣнятъ формата, вида на нашата държава, не е ималъ куража да излѣзе предъ българскитѣ избиратели съ такава платформа въ последнитѣ избори. Всички излизатъ съ атаки противъ Съговора, че не работилъ достатъчно усърдно, че не работилъ достатъчно планомерно за заздравяването на нашата държава такава, каквато я имаме. Никой не е отишълъ да каже: „Ние жалаемъ да измѣнимъ тази държава“, защото всѣки знае, че ще срещне отпоръ отъ първия до последния избирателъ въ село или градъ. Та не сж ли това сжщитѣ тѣзи хора, които въ тежки, опасни, съдбоносни дни запазиха нашата държава, рискувайки всичкитѣ свои блага? Тѣ нѣма да унищожатъ нашата държава, тѣ не желаятъ да я унищожатъ.

Г. г. народни представители! Тѣ не сж не само противъ формата на управлението, но тѣ не сж и противъ днешнитѣ институти и противъ личноститѣ, които ръководятъ тѣзи институти. И азъ съмъ убеденъ, че въ здравата частъ на нашия народъ — тази частъ, за която ви казахъ, че твори благата въ нашата страна, която крепи нашата държава, нашето общежитие — онзи инцидентъ, който имаше за задача да изложи държавата и да принуди авторитета на нашия държавенъ глава, навсѣкжде е посрещнатъ съ омерзение, съ отвращение. Тѣзи телеграми, които се печататъ въ в. „Народъ“, не сж изражение на народното разбиране, не сж изражение на народни чувства. Българскиятъ народъ цени своя държавенъ глава не само като личностъ съ добри качества, но и като държавенъ глава, който усърдно е предаденъ на работа въ служба на своя народъ, който въ всѣки моментъ желае да го види заздравенъ, уяченъ и издигнатъ. Този актъ, който се извърши, г. г. народни представители, не е изразъ на народно желание, не е изразъ на народна воля. Това е единъ актъ, направенъ противъ разбиранята на нашия народъ, единъ личенъ актъ или актъ на нѣколко личности, които не ангажиратъ българския народъ.

И азъ се питамъ: ако е така, г. г. народни представители, биваше ли единъ общественикъ и държавникъ, предъ бѣлитѣ коси на когото всички ние се кланяме, да стане проводникъ на такава дѣло, за да изложи държавата, за да изложи престижа на Народното събрание, престижа на управлението? Та кому служи, г. г. народни представители, този актъ? Вие знаете кому служи. Прочетете телеграмитѣ, които съ такава усърдие печати в. „Народъ“ за отзивитѣ по този актъ, и вие ще разберете всичката пакостъ, която се прави на нашата държава, на нашия народъ, съ актове като този. И тукъ, отъ тази трибуна, отъ насъ се иска признателностъ за дълга, пространна дейностъ въ тази страна — признателностъ за това, че работничеството не било оставено да тъне въ кръчмитѣ, а било сгрупирано въ класова организация, било организирано като класа въ нашата страна!

Г. г. народни представители! Азъ не допускахъ, че единъ нашъ старъ общественикъ може да отпрати този упрѣкъ, тази обида къмъ българския работникъ. Та когато се явиха пионеритѣ на социалистическото движение въ нашата страна, нашето работничество, колкото и малко да бѣше тогава, въ кръчмитѣ ли бѣше, г. г. народни представители? На този трезвенъ, на този чистъ народъ, вие (Сочи социал-демократитѣ) ще му отправите упрѣкъ, и ще се хвалите, че сте го извадили отъ кръчмитѣ, за да му кажете, че е една класа, която има своитѣ интереси и своитѣ разбираня! Не, г. г. народни представители! Чирацитѣ и работничитѣ се изтеглиха отъ занаятчийскитѣ дюкяни, тамъ дето тѣ почитаха своитѣ майстори, дето имъ служеха и имъ помагаша въ работата съ убеждението, че успѣхътъ на майстора е успѣхъ и на калфата и на чирака, е успѣхъ еднакво задоволителенъ за всички. У тѣхъ се насади тая отрова, която ги накара да бждатъ недоволни отъ положението си; насади се онова озлобление, което по-късно създаде бури въ нашата страна. За такъвъ актъ, г. г. народни представители, азъ признателностъ не мога да имъ отдамъ.

Не е ли тая прословута дейностъ на тая политическа партия, която накара и нашето чиновничество да счита нашата държава за експлоататоръ, за кождеръ, за единъ невъзможенъ капиталистъ? Г. г. народни представители! Стачка на чиновници и служаци въ държавни учреждения за защита на класови, на лични интереси противъ интереситѣ на държавата! Та и за това ли признателностъ трѣбва да имъ дадемъ? Не, г. г. народни представители.

Онзи денъ прочетохъ въ в. „Новини“ едно писмо, изпратено отъ единъ работникъ въ Радомирското депо — нѣмамъ го сега на рѣце, остана въ банката ми, за да ви го прочета; предполагамъ, че сте го чели — въ което той казва: „Ние работничитѣ трѣбва да работимъ противъ това общежитие, противъ неджзитѣ, които сж свързани съ този държавенъ и общественъ строй“. Това сж мисли на работници въ държавнитѣ работилници, на онѣзи, които държавата е поставила тамъ, за да може държавната машина по-здраво, по-добре да функционира!

Азъ смѣтамъ, че факти като този и подобни нему ще трѣбва да обърнатъ вниманието и на народното представителство и на управлението върху онова, което става въ нашата страна. Държавни служители, държавни чиновници, които смѣтатъ, че обществениятъ строй има неджзи, срещу които тѣ трѣбва да се борятъ, за да ги премахнатъ, не могатъ да стоятъ въ държавнитѣ институти. Това е моето разбиране. Азъ смѣтамъ, че това е и разбирането на нашия народъ. Или тая държава ще трѣбва да се закрепи съ органи, които наистина сж убедени въ нейната необходимостъ, или пъкъ трѣбва да се откажемъ да я закрепяваме и заздравяваме.

Г. г. народни представители! Правителството и болшинството отъ народнитѣ представители, което го крепи, не бива да допускатъ да бжде изложена държавата, или да бжде оставена въ рѣцетѣ на онѣзи, които смѣтатъ, че неджзитѣ, които се констатиратъ, сж присжци на самия строй и тѣ ще трѣбва да си отидатъ съ самия строй. Азъ смѣтамъ, че е дългъ на всички ни, всички неджзи, всички нередовности, които не сж присжци на общественя и държавенъ строй, които могатъ да се премахнатъ безъ да се нахърни организацията на обществото и здравината на нашата държава, да ги изнесемъ; а дългъ е на управлението да се старее да ги премахне. И тогава, г. г. народни представители, бждете увѣрени, че всичкитѣ агитации, които се водятъ днесъ противъ Демократическия съговоръ — а утре противъ друга партия, която би го замѣстила съ желанието да запази този общественъ и държавенъ строй —

и всичките атаки биха отишли напразно и напусто, и че редовете на онъзи, които се явяват тукъ като противници на днешния общественъ строй, ще бждат много разредени. Тъхнитъ атаки ще отиват на халосъ и тѣ не ще могатъ да се явятъ въ Народното събрание въ такова мнозинство, въ каквото сж днесъ. А безспорно е, г. г. народни представители, никой не го отрича, че недъзи има и че тѣ трѣбва да се чистятъ. И когато Народното събрание, следъ като изминаха вече тревожнитъ и бурни години, може спокойно да заседава и да обсъжда мѣрките за поправянето на нашия държавенъ организъмъ, азъ съмъ убеденъ, че въ скоро време тия недостатѣци ще се премахнатъ.

Но, г. г. народни представители, колкото и да е успокоено нашето пѣме, колкото и да се даватъ декларации отвсѣкѣде, че всички жѣлаемъ да има спокойствие въ страната, че всички работимъ за него, ние не трѣбва да забравяме никога, че още има хора, които не сж съ тия разбирания. Допускаме, че нито единъ отъ тѣхъ не е въ Парламента, но въ страната и вънъ отъ нея ги има. И затова мене ми се вижда страненъ онзи гласъ, който се повдигна тукъ за премахване на закона за защита на държавата, отъ представителъ на една отъ парламентарнитъ групи, който най-много говори, че иска спокойствие въ страната.

Г. г. народни представители! Защо да се премахне законътъ за защита на държавата? Да премахнешъ тоя законъ — значи да обявишъ, че деянията, които сж инкриминирани въ него, не трѣбва вече да се считатъ за престѣпни, значи вече да не считаешъ за престѣпление това, което е въведено като престѣпление въ чл. I на закона: организирането и създаването на организации, групи или тѣхни поддѣления, които проповѣдватъ или подбуждатъ къмъ насилствено измѣнение на установения отъ конституцията държавенъ и общественъ строй или къмъ насилствено завземане на властта, или които за постигането на горнитъ цели искатъ да си служатъ съ престѣпления, съ насилнически или терористически действия.

(Чете) „Забраняватъ се всѣкакви обществени, политически и стопански организации или групи, които за постигане на своитъ цели проповѣдватъ или прибиѣватъ въ предѣлитъ на царството къмъ престѣпления, въоръжени акции, насилния или терористически действия, или учредяватъ свои нелегални поддѣления“. Вие искате това вече да не бжде престѣпление въ нашата страна, значи — да бжде допуснато да се върши? Г. г. народни представители! Та може ли нѣкой сериозно да поддържа, че ние ще трѣбва да обявимъ, какво тѣзи действия или другитъ престѣпни деяния, които сж изброени въ закона за защита на държавата, не сж престѣпни, споредъ нашето разбиране за организиране на държавата и обществото?

Но съ това, че тѣзи деяния сж обявени за престѣпни, г. г. народни представители, никой не е обявенъ за престѣпникъ; трѣбва да извършишъ престѣпление, за да бждешъ престѣпникъ. Който си наложи търпение да ограничи действията си, било като гражданинъ, било като общественикъ или политикъ да не извършва тѣзи деяния, отъ какво има да се бои? Наказателниятъ законъ предвижда смъртъ за убийцитъ. Та нима се боятъ почтенитъ и добри граждани отъ това? Ония, които искатъ редъ, спокойствие и законностъ въ тая страна, боятъ ли се отъ постановленията на наказателния законъ?

Г. г. народни представители! Никаква нужда не диктува да се премахне законътъ за защита на държавата. И азъ се явявамъ да дамъ пълната си подкрепа на декларацията на правителството, че този законъ трѣбва да сѣществува. Той не трѣбва никога да се отмѣня. Нека престанатъ деянията, които се предвиждатъ въ този законъ и този законъ никога никога нѣма да ограничи.

Щѣли да пострадатъ нѣкои поради постановленията на чл. 7? Нѣкои щѣли да искатъ да злоупотрѣбаватъ съ него? Г. г. народни представители! Вие въ чужбина ли живѣете, не виждате ли съ каква мъжа правителството трѣбва да върши всичко, за да успокои тази страна и да може да каже вънъ, въ чужбина: въ България всичко е мирно и спокойно, въ България никой не нарушава правовия редъ и спокойствие. Този гласъ нали трѣбва да бжде подкрепенъ съ истинското положение на нашата страна! Вие смѣтате ли, че едно управление, което жѣлае да се представи въ чужбина като управление на една омиротворена държава, ще създава изкуствени, инсценирани престѣпления, за да вкарва тогава и оногова въ затвора? Кой отъ васъ се съмнява въ безпристрастието, въ здравия разсѣдѣкъ и чистотата на присѣдитъ, които се издаватъ отъ нашитъ сѣдилища? Никой до сега не е дрѣзналъ да каже, че невидно е осѣденъ

Е добре, г. г. народни представители, защо е тогава този страхъ отъ закона за защита на държавата? Отъ него може да се страхуватъ отдѣлни личности. Убеденъ съмъ, че има такива личности, но нека никой не плаче за гражданскитъ и човѣшки права на такива личности, защото надъ човѣшкитъ права на всѣка личностъ стоятъ правата на всички човѣци; надъ гражданскитъ права на всѣки отдѣленъ човѣкъ стоятъ правата на общежитието, на цѣлия народъ, и тѣ трѣбва преди всичко да се осигурятъ. Който си задава за задача да накърнява правата и свободата на обществото, нека бжде готовъ да понесе и санкцитъ на закона за защита на държавата. За тѣзи хора ли вие ще плачете, г. г. народни представители? За тѣхъ ли ще се грижите? Ако жѣлаете наистина да служите на тази страна и на това общество, азъ смѣтамъ, че вие първи, не само на думи, но и на дѣло, ще направите всичко възможно, за да се разбере, че между васъ и онъзи, които сж наклонни да вършатъ престѣпленията, предвидени въ закона за защита на държавата, нѣма връзки, че у васъ нѣма симпатии и съчувствие къмъ тѣхъ и че вие сте тѣхни най-голѣми противници, най-голѣми неприятели. Само така ние ще можемъ да заработимъ всички вкупомъ за заздравяването на тази страна, за да можемъ да я водимъ къмъ нейното материално и морално преуспѣване и культурно издигане.

Г. г. народни представители! Азъ се явихъ тукъ, на тази трибуна, като народенъ представител — не като представителъ на управлението и на правителството да защитавамъ негови дѣла, негови актове. То ще се защити и то ще даде обясненията си предъ Народното събрание. Народното събрание ще ги прецени и ще си каже думата. Но тукъ нашъ дългъ и задача е да изнесемъ онова, което долу отъ избирателитъ сме доловили и чули въ това ново събиркосновение, което имаме съ тѣхъ следъ четиригодишното управление на Демократическия съговоръ. Наистина, ако не успѣемъ тѣзи жѣлания и това настроение да го прокараме въ управлението на тая страна, ние нѣма да отговоримъ на довѣрието, което ни е дадено, г. г. народни представители, и нѣма да изпълнимъ нашия дългъ.

Бързамъ да заявя, г. г. народни представители, че нашиятъ животъ изисква повече грижи отъ управлението за уреждане на чиновническия въпросъ. Тамъ долу населението, макаръ и да съзнава, че нашето чиновничество е поставено въ тежко положение, не жѣлае вече да го занимаваме, поне сега, въ тѣзи тежки времена, които преживѣва нашата страна, съ материалното положение на чиновничеството, а жѣлае да се занимаваме съ неговитъ дѣла, съ неговитъ работи. Ние жѣлаемъ да видимъ въ България едно такова чиновничество, каквото имаше преди 30 години, когато може-би нѣмаше такива подготвени за държавна и обществена работа български граждани, но имаше горешо предадени на общественитъ и народни интереси държавни служители. Ние жѣлаемъ чиновничеството да работи не съ съзнанието, че „държавната работа никога не се свършва“, а че работата трѣбва да се върши, и по такъвъ начинъ да даде примѣръ на усърдие и загриженостъ за сѣдбата на своята държава. Г. г. народни представители! Ние имаме едно задължение. Нашъ дългъ е да искаме отъ министритъ да надникватъ по-често въ своитъ ведомства. Но и ние, народнитъ представители, ще трѣбва да оставимъ министритъ малко по-свободни.

Друго искане, което се носи всрѣдъ народа, е искането за икономии. Не се касае за намаляване нашия държавенъ бюджетъ — защото всички виждатъ, че не може да се намалява бюджетътъ, тѣй като маса нужди не сж удовлетворени, макаръ да сж голѣми и крещящи, та дори и удвоенъ да бжде бюджетътъ, пакъ не може да се задоволятъ нашѣло — но да се констатира отъ избирателитъ, отъ гражданитъ, че наистина се полагаатъ грижи за икономии, за намаляване на разходитъ. Единъ чиновникъ дори да има излишенъ по нѣкое ведомство, това произвежда много тягостно впечатление. Грижа ваша и на управлението трѣбва да бжде всичко онова, което е излишно, да се премахне и да остане на работа само онова чиновничество, което гледа своята работа. Уволняването на чиновницитъ е единъ социаленъ въпросъ. Но, г. г. народни представители, естествено е, че не можемъ да се грижимъ за стабилизиране положението на отдѣлни личности, когато е належащо стабилизирането на държавата, когато е належащо уравновесяването на държавния бюджетъ. Ние всички сме свидетели на голѣмитъ усилия, които прави министерътъ на финанситъ, за да увеличи икономитъ и да намали разходитъ. Нека поискаме да се възприеме, щото отдѣлнитъ

министри, които сж най-компетентнитѣ, да направятъ икономии по своитѣ ведомства. Не може една комисия отстрана, така намѣрки, наслухи или както дойде да опредѣля кой кредитъ да се разходва или да се съкрати. По този начинъ много голѣми нужди оставатъ неудовлетворени, а други, които биха могли да се забавятъ, се удовлетворяватъ. Министритѣ сами трѣбва да направятъ съкращения на службитѣ по своитѣ министерства, за да че дохожда комисия да ги прави, много пжти несполучливо. Всичко това трѣбва да стане, но се иска време. Сега, когато новото Народно събрание започва своята дейностъ, азъ съмъ убеденъ, че тѣзи въпроси и главно въпросътъ за нашето стопанско въздигане, ще могатъ по спокойно и по-успѣшно да се обсъждатъ и да се разрешатъ.

Наистина, г. г. народни представители, стопанското положение на страната е тежко. И не дай Боже да осъмнемъ тази година съ неурожай, съ лоша реколта, защото тогавашното положение ще стане още по-лошо. Не можемъ, обаче, да отречемъ, че всички ония мѣрки, които се взематъ отъ управлението, подкрепено отъ Демократическия съговоръ, водятъ къмъ заздравяване на нашия стопански животъ. И ако това е така, азъ смѣтамъ, че когато нашиятъ народъ въ последнитѣ избори даде своето довѣрие на Демократическия съговоръ и на правителството, което изхожда отъ него, той го даде съ пълното съзнание, че извървява управлението на хора, които съ усърдие, съ умелостъ и съ опитностъ ще работятъ за нашето стопанско, финансово и политическо заздравяване.

Ето защо, г. г. народни представители, азъ смѣтамъ, че отъ тази трибуна не могатъ да се изнесатъ никакви упреци на управлението. Могатъ само да се направятъ известни изявления въ негова подкрепа или да се контролиратъ нѣкои негови дѣла, както това направиха нѣкои опозиционни представители.

Н. Мушановъ (д): Г. Пѣдаревъ! Като сте въ областта на разходитѣ, не искате ли да ни кажете нѣщо за осъждането на държавата да плати 92 милиона лева за видинската линия? Вие бѣхте арбитъръ по това дѣло противъ държавата.

Председателътъ: Г. Мушановъ! Това не е предметъ на разискване.

Н. Мушановъ (д): Това е единъ много голѣмъ въпросъ, и азъ бихъ желалъ при тѣзи разисквания г. Пѣдаревъ да ни каже нѣщо тукъ по него.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Г. Мушановъ ми задава единъ въпросъ, който е страниченъ и може да бѣде предметъ на отдѣлни дебати. Решението на арбитражния съдъ за видинската линия е мотивирано, то е подкрепено и съ особено мнение. Българското гражданство предлежи да оцени и мотивитѣ за осъждането, и мотивитѣ на онзи, който е билъ противъ това осъждане. Г. г. народни представители! Единъ Парламентъ не може да направи по това решение нищо. Това е решение на единъ съдъ. За нѣкои, може-би, да е право, за други неправо, но то е едно мотивирано решение, решение, което е издадено отъ единъ арбитраженъ съдъ. Ако това бѣше актъ на управление, можехме да го подлагаме на разискване въ Народното събрание, но това е едно съдебно решение и на критика ще трѣбва да го подложи общественото мнение.

Г. г. народни представители! По арбитражнитѣ дѣла се издадоха нѣколко решения и азъ бѣхъ петименъ да видя нашата обществена мисълъ, нашата юридическа мисълъ да обърне вниманието на обществото върху тия решения и да се занимае съ онова, което въ тѣхъ е решено и поддържано, за да се знае, че решенията се подлагатъ наистина на единъ общественъ контролъ. Може-би това е отъ голѣма полза за издаването на решенията. Но нашето общество съ какво се занимаваше? Какво получаватъ арбитражитѣ. Но какво е решението, какво е направено . . .

Г. Панайотовъ (нац. л): Това не е вѣрно. Въ „Адвокатски прегледъ“ се писа по този въпросъ отъ нашия колега г. Илия Януловъ. Не мога да Ви цитирамъ броя.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Петъ дена следъ издаването на решението по предприятието Мездра—Враца—Видинъ.

Г. Панайотовъ (нац. л): Не е вѣрно.

Н. Мушановъ (д): Азъ три пжти повдигамъ този въпросъ въ Народното събрание и досега не ми е отговорено: защо арбитражниятъ съдъ не осъди на съдебни разноски ония, които печелятъ процеситѣ? Три пжти питахъ въ миналата Камара, но нѣмаше г. Кимонъ Георгиевъ да ми отговори. И сега въ решението по предприятието Мездра—Враца—Видинъ арбитражниятъ съдъ не осъди предприятието да плати съдебнитѣ разноски, а тѣ сж 5% — 5 милиона лева.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): По тоя пунктъ, г. Мушановъ, има особено мнение на единъ отъ арбитражитѣ.

Н. Мушановъ (д): Добре че го има.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Има особено мнение, но какво може да направи единъ Парламентъ, едно правителство?

Н. Мушановъ (д): Този въпросъ е много важенъ.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Това актъ на управление ли е?

Н. Мушановъ (д): Ще видимъ какво можемъ да направимъ, ще дойде този въпросъ.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Ако бѣше актъ на управление, бихъ самъ го повдигналъ. Но арбитражитѣ не могатъ да направятъ това, други могатъ. И ще услужатъ на обществото, ако го подложатъ на обсъждане, защото всѣко дѣло на единъ публиченъ органъ — а арбитражитѣ сж органи на публичната властъ — подлежи най-малко на морална преценка, ако друго не може да се направи. Азъ съмъ готовъ за дѣлата си, като арбитъръ, да понеса отговорностъ и винаги съмъ понесалъ отговорностъ, когато е трѣбвало.

Д. Бъровъ (д. сг): Г. Мушановъ знае много добре, че не може да се подкопава авторитетътъ на съдебната властъ тукъ въ Парламента.

Н. Мушановъ (д): Азъ знамъ що е съдебна властъ и що е арбитъръ. Вие сте много младъ въ тази областъ. Но, когато членъ на Парламента е арбитъръ, въпросътъ съвършено друго-яче е поставенъ — той не е само съдебенъ. И най-малко прилича на Васъ, като адвокатъ, порядъченъ човѣкъ, какъвто Ви зная, да намирате, че не е на мѣсто да се повдига този въпросъ въ Парламента. Той ще се повдигне. Азъ съмъ казвалъ отъ трибуната, че тия арбитражни сѣдилища ще докаратъ работата дотамъ, че Парламентътъ ще трѣбва да се занимава съ тѣхнитѣ решения — толкова сж тѣ скандални — макаръ и въ вреда на авторитета на съдебната властъ.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): То е другъ въпросъ, г. Мушановъ.

Н. Мушановъ (д): Отъ тамъ (Сочи болшинството) да не ми казватъ какво е съдебна властъ и какво е Парламентъ.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Този въпросъ не можете да го поставите на единъ народенъ представителъ, който е и арбитъръ.

Н. Мушановъ (д): Азъ казахъ, ако желаете, защото се касае за разходи на държавата, да кажете нѣколко думи.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): То е решение публично, което имате на разположение, можете да го проучите и да му направите критика.

Д. Бъровъ (д. сг): Вие, г. Пѣдаревъ, като съдия, арбитъръ, не можете да давате обяснения, и ако дадете, нѣма да бждете добъръ съдия.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Добъръ или лошъ — азъ си свършихъ работата.

Г. г. народни представители! Азъ счетохъ за мой дългъ да кажа тия нѣколко думи при разискванията по отговора на тронното слово. Изпълнихъ единъ мой дългъ. Дали това сж разбирания на други, или не — не зная, но въ всѣки случай, азъ смѣтамъ, че това е единственото мѣсто, отъ където може да каже човѣкъ своитѣ разбирания по въпроситѣ и да понесе отговорностъ за онова, което е

казалъ. Да понеса тази отговорност, азъ съмъ готовъ. (Ръжкоплъскания отъ сговориститѣ)

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ, г. Аврамъ Стояновъ.

А. Стояновъ (раб): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Азъ ида отъ тая трибуна да кажа мнението, разбиранията на Работническата партия по ония голѣми вътрешни и външни въпроси, които предстоятъ за разрешение, и отъ правилното разрешение на които ще зависи до голѣма степенъ вътрешниятъ стабилитетъ на нашата страна, добритѣ, приятелскитѣ отношения съ съседнитѣ, близки и по-далечни намъ народи.

Нашата партия е една млада партия, която още не е зарегистрирала своя политически животъ, не е още установила въ периода на борбитѣ, които тя ще води въ обществото, своитѣ принципи и тактични положения; една млада партия, върху която и въ пресата, и тукъ съществува едно голѣмо подозрение, чиято дейностъ и чиято намѣрения се свързватъ съ едни събития, които станаха отъ 4 години насамъ въ нашата страна. За да не се разбере криво, за да не се даде възможностъ да се инспирира, да се провокира Работническата партия и заедно съ нея борбитѣ, икономически и политически, на работническата класа въ нашата страна, азъ съмъ длъженъ да изнеса, да посоча на известни конкретни обществени факти, които обуславятъ, които оправдаватъ съществуването на Работническата партия въ нашия общественъ животъ, които обуславятъ и оправдаватъ нейната борба въ нашия политически животъ.

Г. г. народни представители! Забележете, това става въ нашата страна — не и въ ония държави, които ние винаги сочимъ като образецъ, като примѣръ за нашитѣ борби и за нашето развитие. Въ никоя страна не се мѣчатъ да отричатъ фактитѣ, които се създаватъ въ течение на развитието на обществото, въ развитието на народитѣ. Фактъ е, че отдѣлнитѣ народи, че цѣлото общество не е еднородно, че то се състои отъ групи, отъ класи, които се обуславятъ отъ тѣхното участие въ производството, които се обуславятъ отъ своя материаленъ, духовенъ и общественъ животъ. Това е единъ общественъ фактъ, плодъ не на Ивана или на Драгана, плодъ не на тая или на оная политическа доктрина, това е единъ фактъ, който създава развитието на самото общество. Инакъ нѣмаше да има тая градация на човѣшкото развитие, която се създаде отъ ученитѣ въ миналото и въ това столѣтие, да раздѣлятъ обществото, въ неговото развитие, на робско общество, феодално, капиталистическо и пр. Този общественъ фактъ съществува, той се потвърждава отъ борбитѣ, отъ общественитѣ групировки. Азъ често пѣти чета не въ пресата на работническата класа, ами въ другата преса, че еди-кой си вестникъ, английски, французки или американски, еди-кой си държавникъ казва по известенъ въпросъ това и това; понеже той е близкъ, понеже той е изразителъ на тая или оная група, да кажемъ, банкова, или индустриална, или земеделска, или, както е въ Англия, работническата — Макдоналдъ — по даденъ социаленъ въпросъ, отъ международно значение, има това и това схващане. Тия класи съществуватъ и у насъ, това трѣбва да се подчертае, само че въ много по-малки размѣри, поради закъснѣлото стопанско развитие на нашата страна. Ние се явяваме като изразители, като защитници на работническата класа въ нашата страна.

Г. г. народни представители! Работническата партия отъ това мѣсто, както и въ своята програма, декларира, че тя се образува, че тя се създаде, за да отговори на една нужда на работническата класа: да може работническата класа въ общественитѣ борби, които ставатъ въ нашата страна, да взема участие, да води тия борби на базата и възъ основа на законитѣ въ нашата страна, за да може възъ основа на тѣхъ да защитава материалнитѣ и трудови интереси на работницитѣ.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Отговорете на въпроса бѣхте ли въ щаба на Георги Димитровъ?

Председателъ: (Звъни)

А. Стояновъ (раб): Въ това отношение, следователно, ние сме наясно, за да нѣма защо да се говори по този въпросъ съ преднамѣрение, да се уязви легалната борба на работническата класа въ нашата страна.

По-нататкъ, не затуй, защото ние се намираме въ тѣкъвъ единъ периодъ, но въ основата, въ характера на работническата класа и на нейнитѣ политически представители е да осждадатъ и да отричатъ индивидуалнитѣ действия, агентитѣ, четническитѣ набѣги, които ставатъ въ нашата страна, и това, което стана напоследкъ — емигрантскитѣ нападения. Работническата класа и, следователно, нейната политическа представителка — Работническата партия — отрича и не си е служила съ тѣзи терористически индивидуални актове, които, трѣбва да признаемъ, услужватъ, засилватъ реакцията, засилватъ позицитѣ на противницитѣ на Работническата партия, увреждатъ нейнитѣ позиции и не носятъ абсолютно нищо добро за борбитѣ икономически и политически, на работническата класа. Че действително така схващаме, така начъртаваме своята задача — начъртавана най-искрено, за да се отнеме по-нататкъ всѣкакъвъ козъ, да се казва, че това сѣ празни декларации — вие ще видите отъ досегашното държане на Работническата партия, макаръ и кратковременно. Нейното политическо действие въ бъдеще ще оправдае декларацията, която правимъ ние отъ тукъ и която направи Работническата партия при своето основаване.

Тѣзи декларации азъ смѣтамъ предварително да ги направя, за да не се тълкува ни най-малко превратно оная критика, г. г. народни представители, която Работническата партия отъ тая трибуна ще направи на правителството на Демократическия сговоръ.

Азъ трѣбва да кажа още отъ началото, че критиката, която правѣха г. г. народнитѣ представители отъ болшинството и отъ центъра, ще се различава коренно отъ оная критика, която ще направимъ ние, по простата причина, както казахъ преди малко, че ние сме изразители на една класа, каквато е работническата, която, по-нататкъ азъ съ данни ще докажа, е свършено зле поставена въ материално, трудово и въ гражданско отношение.

Следъ тия нѣколко предварителни думи, азъ минавамъ къмъ същността на моята речъ.

Поводъ да се развиятъ тия голѣми дебати по вътрешната и външната политика на правителството дава тронното слово и отговорътъ на тронното слово. Азъ съмъ младъ, незапознатъ съ парламентарния редъ, но доколкото зная, тронното слово и неговиятъ отговоръ трѣбва да съдържа въ себе си въ общи линии ония голѣми въпроси отъ вътрешната и външната политика, които чакатъ своето разрешение, за да можемъ ние, когато говоримъ по тѣхъ, да ги имаме набелязани, а не тукъ, по инициативата на този или оный народенъ представителъ, да се говори по този или оный въпросъ. Трѣбва да се признае, че въ това отношение тронното слово и отговорътъ на тронното слово не сѣ пълни. Тѣ съдържа само две констатации: първо, за начина на произвеждане изборитѣ и, второ, за освобождението на нашата страна отъ военно-контролния органъ.

По първата констатация азъ трѣбва да кажа, че Работническата партия не е съгласна съ тая преценка на изборитѣ, която дадохъ г. г. ораторитѣ отъ болшинството. Споредъ преценката на Работническата партия, произведенитѣ избори за XXII-то обикновено Народно събрание съвсемъ не станаха при пълна свобода и при пълненъ редъ. Мене ме оудва само едно и азъ ще трѣбва да го подчертая. Цѣлата опозиционна преса, включително и вестницитѣ на г. Малиновъ и г. Кьорчевъ, и вестницитѣ на желѣзния блокъ, и на Работническата партия, изнесоха въ своитѣ колони многобройни случаи на предизборенъ тероръ, случаи, които не сѣ калѣпени въ редакциитѣ, но които се изнесоха въ протестни телеграми до министъръ-председателя и до ръководнитѣ тѣла на партиитѣ. Общото впечатление отъ тия изнесени въ пресата факти е, че действително преди изборитѣ и презъ изборитѣ се прояви единъ тероръ, който не даде възможностъ на българския народъ да прояви свободното своята воля. Но когато представителитѣ на опозиционнитѣ партии дойдоха тукъ — върна е тая констатация, която направи г. Пждаревъ — тѣ не потвърдиха тия констатации, които направиха тѣхнитѣ вестници, които сѣ констатации и на народнитѣ маси отъ села и градове. Азъ не знамъ защо е тая двойственостъ: едно се пише и говори вънъ, а друго се изнася въ Камарата. Азъ смѣтамъ, че ние сме длъжни — колкото и това да е неприятно за господата отъ болшинството — да изнесемъ тия факти, стига тѣ да отговарятъ на това, което е станало, и стига да не сме ги изсмукали изъ прѣститѣ си. Също така азъ смѣтамъ, че въ предизборния тероръ не се касае за отдѣлни

производи и престаравания на мѣстни партизани и на отдѣлни органи на властта, а се касае за една система, която се характеризира съ следущето. Въ редица околии, каквито сж случаитѣ съ нашата партия въ Пирдопска и Разградска околии — соча ви само тия две околии, защото непосредствено ги знаем, не говоря за случаитѣ въ другитѣ околии, които се изнесоха въ пресата — пжтищата се преграждаха и биваха обискирани хората, които разнасяха бюлетинитѣ. Въ Разградъ още съ пристигането на нашитѣ хора, тѣ бѣха обискирани и бюлетинитѣ взети. Въ Пирдопъ — сжщо. Сжщото се констатира и за други околии, за които говори представителѣт на Радикалната партия. Той събщи, че единъ младежъ е билъ битъ и срамно изтезаванъ, за да каже кжде сж бюлетинитѣ.

Освенъ това отдѣлнитѣ опозиционни партизани и агитатори биваха викани по участъцитѣ и заплашвани. Лично менъ ме повикаха въ Разградското околийско управление единъ часъ преди започването на събранието. Дойде единъ агентъ и ми каза: „Елате въ околийското управление, вика Ви г. околийскиятъ началникъ“. — Нѣмамъ нищо противъ. Ставамъ, отивамъ — нѣма никакъвъ околийски началникъ, а вътре има трима души съ камшици, и ми казватъ: „Ти защо си дошелъ тукъ?“ — Да правя събрание. — „Никакво събрание! Да си вземешъ още сега багажеца и да те нѣма тукъ, защото нощея не знаемъ какво ще се случи съ тебе“. — Но, г-да, казвамъ имъ, азъ имамъ разрешение стъ околийския началникъ. — „Никакъвъ околийски началникъ!“ Въ това време влиза приставитѣт и казва на тримата въ мое присѣствие: — „Казахте ли му?“ Азъ се оплакахъ своевременно на г. министъръ-председателя. По този начинъ събранието бѣше осуетено и азъ, придруженъ отъ единъ детективъ, заминахъ за Русе. Сжщото се изнесе тукъ и за други околии.

Освенъ това ставаха нападения на клубове, какъвто е случаятъ въ Варна, разбивания на клубове, изнасяне на афиши и т. н. Имаше сжщо така случаи, като напр. въ София, да се правятъ на нѣколко пжти обиски, за което азъ сжщо така се оплакахъ на г. министра на вътрешнитѣ работи. Нанасяха се побои въ участъци. Всичко това се изнесе отъ тукъ, за да не го повтарямъ. За побои надъ отдѣлни избиратели, азъ ви изнесохъ случая за Пирдопска околия, г. Янко Сакъзовъ — за Страджа. Сжщо така станаха побоища въ Разградъ, въ Орханйско и въ редица други околии. Отбеляза се въ тия избори — по това ще си каже думата сждѣтъ, въ всѣки случай азъ трѣбва да го констатирамъ — че на нѣкои мѣста, като напр. въ Стара-Загора е имало фалшифициране на списъка съ председателитѣ на бюрата, опредѣлени отъ сжда, за да бждатъ настанени за председатели на бюрото такива хора, които ще осигурятъ победата на правителството. Ами открадването на бюлетини. — което се констатира въ Дупница? Ами оплакванията, които направи председателѣт на едно бюро? Ами заплашванията на много председатели на бюро? Ами нѣмането на тъмни стайки въ много села? Ами поставянето на вратата на тъмната стайка така, че да се вижда кой за коя партия гласува, което се изнесе за Новоселска и за други околии?

Всички тия факти, г. г. народни представители, говорятъ именно за изборния тероръ като система и тѣ ни даватъ право да заключимъ, че настоящето Народно събрание не изразява напълно нито волята народна, нито съотношението на политическитѣ партии въ нашата страна.

Споредъ нашето схващане, за да може действително да се налучка правилната народна воля — на това по-нататкъкъ ще се спра, когато говоря за омиротворението на страната, но и тукъ, като говоря за изборния тероръ, трѣбва да го помена — за да може, казвамъ, и Народното събрание, и правителството да отговарятъ на съотношението на силитѣ, на разбиранията на нашия народъ, необходимо е да се произведатъ едни избори по старата избирателна система, и да се произведатъ отъ едно правителство, което не е свързано съ ония, по общото признание на всички ни тукъ, кървави събития, които се разиграха въ нашата страна. (Възражения отъ сговориститѣ)

П. Якимовъ (д. сг): Вие и тогава ще направите отводъ, г. Стояновъ. Приемате ли тогава Вие да бждете министъръ на вътрешнитѣ работи?

А. Стояновъ (раб): Г. г. народни представители! Първата работа на правителството, първата работа на Парламента, това е да се омиротвори нашата страна, да се съз-

даде гражданскиятъ миръ, който бѣше нарушенъ отъ тѣзи събития, за които азъ преди малко ви говорихъ.

И. Ангеловъ (нар. л): Ако всичкитѣ ви сведения сж такива, като сведенията за старозагорската фалшификация, това показва, че нищо не сте разбрали. Младъ сте още, а така приказвате!

А. Стояновъ (раб): Въ нашата страна сжществува една дълбока политическа криза, една политическа криза, която като първо последствие донесе отъ една страна изкопването на една голѣма яма между народъ и власт и отъ друга страна изостри междупартийнитѣ борби, изостри борбитѣ между общественитѣ групировки, които сжществува въ нашата страна. Азъ чухъ вчера г. Григоръ Василевъ да казва, че политическата криза въ нашата страна се е създава и изострила още при управлението на земледѣлцитѣ, на Стамболийски. Ние сме една нова политическа партия. (Смѣхъ всрѣдъ сговориститѣ)

Т. Кожухаровъ (д. сг): Три пжти повтаряшъ това!

А. Стояновъ (раб): Ние не можемъ съ думитѣ, присжщи на по-рано сжществуващитѣ партии, да кажемъ думата си върху земледѣлското управление, но ние, като представители на работническата класа въ нашата страна, не можемъ да не осждимъ онова, което въ различни моменти правителството на Земледѣлския съюзъ извърши спрямо работническата класа. Защото това бѣше правителството на Стамболийски, на Земледѣлския съюзъ, което запали работническитѣ домове, то бѣше, което хвърли бомби всрѣдъ работнически манифестации, то бѣше, което въ изборитѣ за народни представители за предпоследното Народно събрание накара маса работнически свѣтъ да напусне мирнитѣ си занятия по разни поводи.

Но политическата криза се изостри и отъ акта на 9 юний. 9 юний бѣше единъ актъ, който въ историята на нашитѣ обществени борби измѣсти окончателно нашия политически и общественъ животъ отъ релситѣ на основния ни законъ, на конституцията ни. (Възражения отъ сговориститѣ) Азъ не съмъ съгласенъ съ преценката на г. Харизановъ и не помня кой отъ правителството болшинство каза, че нашата конституция ни е подарена, че свободата, която има нашиятъ народъ, е подарена отъ вѣтъ, затова защото това би значило, г. г. народни представители, да злопоставимъ, да забравимъ епопейната борба на българскитѣ борби за свободата на България преди освобождението, да обидимъ Раковски, да обидимъ Ботевъ, да обидимъ Левски, да обидимъ Славейковъ, да обидимъ Каравеловъ, . . .

Отъ сговориститѣ: Ей-й-й!

А. Стояновъ (раб): . . . да обидимъ цѣлата онази плеада борци, които дадоха своя животъ и сложиха своитѣ кости въ панагюрското възстание. (Възражения отъ сговориститѣ)

Председателѣт: Моля, не прекъсвайте оратора. Тукъ той говори като българинъ.

А. Стояновъ (раб): Българскиятъ народъ, следователно, е заслужилъ своята свобода, българскиятъ народъ въ този случай има опита на общественитѣ борби, и той знае да цени свободата си, той знае да нарежда, да нагажда законитѣ на тая страна така, че да гарантиратъ неговото обществено и културно развитие. Следователно, онѣзи положения, които сж легнали въ основния законъ на нашата страна — конституцията, тия основни положения именно бѣха нарушени съ акта на 9 юний. А тѣзи основни положения въ нашата конституция посочватъ пжтищата и начинитѣ, по които може и трѣбва да си отиде, така да се каже, една натрапническа, една противонародна власт.

С. Андреевъ (д. сг): Които основни положения, по убеждение, вие ще спазите, нали?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Е, нови хора сж!

Д-ръ Й. Фаденхехтъ (д. сг): Що се лъжемъ?

А. Стояновъ (раб): Г. г. народни представители! Правителството на 9 юний, което дойде на властъ чрезъ акта

на 9 юний, не можеше да стои на власт, ако то не се оградише от онези съществующи тогава въ страната политически и обществени сили, които организираха и водеха след себе си работническите и селски маси. Въ стремежа си на това ограждане на своята власт то не подбираше средства. То постави под политическа карантина не отделни обществени групировки, политически партии, но то постави под политическа карантина цели съсловия и класи, каквото е земледелското съсловие и каквато е работническата класа.

С. Андреевъ (д. сг): Убийците тури под карантина.

А. Стояновъ (раб): И заради това то прибегна към разтуряне на комунистическата партия, на Общия работнически синдикален съюз, на кооперация „Освобождение“ и съ това накара да се излезе от редите на онези обществени и политически борби, които съществуваха до 9 юний. Азъ съм да твърдя, че една власт, едно правителство, което се опира на широките народни маси на българския народ, както вие твърдите за себе си, няма нужда да поставя вън от законите известни политически групировки. Но то отиде и по-нататък; то отиде до изгонване от Парламента, както знаете, на представителя на тези партии, то отиде и още по-нататък — да посегне и върху непркосновеността на народния представител. (Възражения от сговористите)

Г. г. народни представители! Тая политика на правителството на Демократическия сговоръ продължава и до днешен ден. Следъ разтурянето на тези организации . . .

Д-ръ И. Фаденхехтъ: Тъ бѣха ли организации за мирна и легална борба? Отговорете на този въпросъ, г. Стояновъ.

А. Стояновъ (раб): Тъ бѣха организации за мирна борба на работническата класа въ нашата страна. Азъ като отговоръ на въпроса, който ми задавате — зная съ каква цел — Ви задавамъ следния контра въпросъ: конституционенъ ли актъ бѣше 9 юний?

С. Андреевъ (д. сг): Диверсия не правете, а отговорете на въпроса, който Ви задаватъ.

А. Стояновъ (раб): Имаше ли нѣкъде въ програмите на демокрацията казано нѣщо за актове като този на 9 юний? Безсъмнено, че нѣмаше.

Д-ръ И. Фаденхехтъ (д. сг): Принавате ли вие, че готвѣхте такъв актъ, какъвто бѣше 9 юний? На туй отговорете. Вие осъждате индивидуалния тероръ, но се предизвавате да кажете нѣщо противъ масовия тероръ. Осъждате ли масовия тероръ? Отговорете на този въпросъ.

А. Стояновъ (раб): Ние осъждаме всеки индивидуален тероръ.

Д-ръ И. Фаденхехтъ (д. сг): Масовия тероръ?

Нѣкой отъ сговористите: Той е билъ участникъ въ масовия тероръ.

К. Кънчевъ (д. сг): Я, долу маската! Смѣхни си маската! Стига си лъгалъ! Кажй си правото!

А. Стояновъ (раб): Тероръ, който нѣма задъ себе си подкрепата на здрави масови работнически организации, той е индивидуален тероръ.

Тая политика продължава и по-нататък. И какво виждаме ние? Следъ 9 юний, първият години, работническата класа започна да образува икономически организации. Въ редица градове на нашата страна работническата класа искаше да създаде свои професионални организации, за да защити своите материални и трудови интереси. Обаче, въ този си стремежъ за легално, за законно проявление работническото срещна съпротивата на официалната власт. И до днешен на тютюноработниците въ Пловдивъ, които представляватъ 12-хилядно население, въ Станимака, въ Татаръ-Пазарджикъ, въ Дупница, правителството не имъ позволява да образуватъ организации, като не иска да завѣри техните устави — единъ отказъ, който и споредъ мнението на проф. Фаденхехтъ е противозаконенъ.

Д-ръ И. Фаденхехтъ (д. сг): Защо прибѣгвате до тая завѣрка, защо я искате?

А. Стояновъ (раб): Защото работническата класа има нужда отъ легални организации, за да защити своите интереси, тя не желае да върши беззакония и декларира, че не иска да се бори чрезъ конспирации, а иска да се бори въ рамките на законите.

Нѣкой отъ сговористите: Я си свали маската! Кого ще кандадисвашъ?

А. Стояновъ (раб): Въ Русе, въ Варна, въ София, въ Дупница, въ Ломъ, за да не говоря за градове като Фердинандъ и като Берковица, правителството и до днешен ден не позволява съществуването на работническите организации, таксувайки ги винаги като опасни за вътрешния редъ.

С. Савовъ (д. сг): Ако ти бѣше въ Турция, Кемалъ паша досега щѣше да се обеси.

А. Стояновъ (раб): Освенъ това, правителството забранява събранията на тия организации. Азъ лично протестирахъ предъ г. министра на вътрешните работи, когато въ Пловдивъ не позволиха едно общо организационно събрание. Въ Хасково разтуриха общото събрание на професионалните съюзи и затвориха клуба; въ Варна, въ Русе и въ цялата страна също така не позволяватъ никакви събрания.

Нѣкой отъ сговористите: Не е вѣрно. Въ Варна не сж забранени събранията.

А. Стояновъ (раб): Въ Варна мене ми разрешиха събрание и, следъ свършването на събранията, официалната власт, въ лицето на единъ старши стражаръ, ми каза: „Азъ благодаря, г. ораторъ, за добрия редъ на събранията, за Вашата въздържаност“ за да дойде въ 12 ч. у хотела агенти да ме отведатъ въ участъка на околното управление и да ме набиятъ безмилостиво.

Отъ сговористите: Малко е! (Веселостъ)

А. Стояновъ (раб): Ако е малко, кажете имъ втори пътъ малко повече да бжде!

Г. г. народни представители! Това отношение, това държане на правителството на Демократическия сговоръ къмъ професионалното движение на работническата класа, освенъ че не е законно, но то е вредно за политиката на омиротворение, за което вие постоянно говорите.

С. Андреевъ (д. сг): А, значи, искате рахатъ да си работите?

А. Стояновъ (раб): Дайте възможност на работническата класа, на работниците да се организиратъ въз основа на законите въ професионални организации, за да защитаватъ своите материални и трудови интереси, . . .

Нѣкой отъ сговористите: Тѣ иматъ такива.

А. Стояновъ (раб): Нѣматъ. — . . . за да могатъ да подобрягъ своето положение, затуй защото — по-нататък, когато дойде до въпроса за стопанската и финансовата криза, ще се спра и на туй — това е една необходимостъ за разрешение на голѣмата финансова и стопанска криза, това е единъ въпросъ, отъ който зависи повдигането на покупателната сила на широките народни маси отъ села и градове.

Н. Кемилевъ (д. сг): Тежко и горко на работническото, като се застъпватъ за него такива като тебе, които никога въ живота си не сж работили!

А. Стояновъ (раб): Работническите организации се намиратъ действително въ стачките и конфликтите, които избухватъ, поради тия причини, а не поради ония, които пишатъ вестниците — че Иванъ и Драганъ насѣквали масите.

С. Андреевъ (д. сг): По заповѣдь, по заповѣдь!

А. Стояновъ (раб): По-нататък, когато ви дамъ официални статистически сведения за заплатите, за трудовите условия, за това, въ какво лошо положение, при каква материална нищета сж поставени тютюноработниците — при

едни невъзможни условия да се живее — безъ да говоря за културнитъ нужди на работника и неговото семейство, вие ще видите какво кара работниците въ отдѣлнитъ предприятия да отидатъ къмъ последното сръдство за защита, законно, разбира се, стачката.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Кога се обяви стачката на тютюноработниците въ София?

А. Стояновъ (раб): Азъ ще дойда до тази стачка.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Отговори на въпроса.

А. Стояновъ (раб): На 27 май.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Да, а на 29 май имаме избори. Продължавай сега защо се обяви стачката!

С. Андреевъ (д. сг): Може-би той не знае онзи центъръ, който е заповѣдалъ стачката.

Министъръ Ц. Бобошевски: Защо не сте дали възможност на управленията на фабриките да изучатъ вашитъ условия: въ 9 ч. сте представили своитъ искания, като сте заявили, че трѣбва да бждатъ приети въ 11 ч., а въ нѣколко складаве сте обявили стачка и безъ да представите вашитъ искания?

А. Стояновъ (раб): На г. министъръ-председателя и на г. министра на търговията, които ми възразяватъ, азъ трѣбва да кажа, че въпросътъ за положението на тютюноработниците въ София не е изникналъ току-така, както искатъ да го изтъкватъ нѣкои — че на 27 май била заповѣдана стачката. Цѣлъ месецъ и половина преди 27 май въ различнитъ складаве се свикаха конференции, за да се обмисли въпроса за положението на тютюноработниците. Г. министъръ-председателътъ и министъръ на вътрешнитъ работи е получилъ една телеграма, много порано отъ 27 май, за разтурено, макаръ и разрешено отъ команданството, събрание на работниците въ склада на Данаилъ Шаки, . . .

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Затуй ли обявихте стачката на 27 май?

А. Стояновъ (раб): . . . на което искахме да констатираме лошото материално и трудово положение на работническото. Това е истината. Това можете да го проверите въ протоколитъ на настоятелството на тютюноработническото дружество. Ние не искаме да се прибѣгне до стачка, затуй защото нито състоянието на тютюневата индустрия, нито даже политическото положение въ нашата страна допущатъ това; защото ние знаемъ, че ще обвините работническото за това. Не искаме само да се събератъ организирани сили и да се даде една правилна насока на тази борба. И азъ казахъ и на г. Николова, началникъ на отдѣленieto на труда, и на г. министъръ-председателя, въ срещата, която той ни даде, че стачниятъ конфликтъ се разви въ една стихийна форма мимо нашата воля, поя която форма, обаче, не можемъ да не поемемъ ръководството по-нататъкъ. И когато азъ pledирамъ тукъ да се даде пълна свобода на синдикалното движение, то е именно затова, за да може работническата класа — която поради страха, който е създаденъ, не смѣе да влѣзе въ своята организация — да се организира, да живѣе единъ организиранъ животъ, за да не се прибѣгва до стихийни борби, каквато бѣше настоящата стачка, която свърши съ неуспѣхъ, поради непроучване на обективнитъ условия.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Вие я създадохте.

А. Стояновъ (раб): Не ние; създадох я лошитъ условия, при които живѣе работническото.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Вие я създадохте.

А. Стояновъ (раб): Въ тия стачки властта се намѣси по единъ най-бруталенъ начинъ. Следъ като Министерството на труда и неговитъ органи се намѣсиха активно, нѣщо повече, следъ като се успѣ да се постигне известно спора-

зумѣние за прекратяване на стачката — че работниците ще бждатъ приети всички на работа — ние видѣхме, че тютюневитъ търговци не приеха всички работници, а Министерството на труда и неговитъ органи се оказаха безсилни да наложатъ това споразумение.

Министъръ Ц. Бобошевски: Това не е вѣрно. Всички сж приети на работа, безъ изключение. Има протоколъ.

А. Стояновъ (раб): Следователно, политиката на правителството на Демократическия сговоръ е противъ правата и свободитъ на работническата класа въ нашата страна.

П. Якимовъ (д. сг): Г. Стояновъ! Моля! За кое представителство на работническата класа говорите: Широкосоциалистическата партия ли, трудовикитъ ли, или Работническата партия?

П. Анастасовъ (с. д): Това не е важно.

Т. Кожухаровъ (д. сг): Кажете: кой инспирира стачката на тютюневитъ работници, Вие ли я инспирирахте?

А. Стояновъ (раб): Азъ казахъ: мене ме нѣмаше тогава тукъ.

Отъ сговориститъ: Вие, вие!

А. Стояновъ (раб): Г. г. народни представители! Поради тия събития, които се развиха следъ 9 юний, събития, които сж свързани съ страшни изстѣпления, събития, при които се дадоха много жертви, . . .

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Ужъ си отъ нова партия, а съ стари работи се занимаваш! Ще загазишъ дълбоко.

А. Стояновъ (раб): Нѣма да загазя. — Правителството на Демократическия сговоръ не може да бжде единъ факторъ на омиротворение по простата причина, че то е страна именно въ тия борби, които докараха това, което преживѣ нашата страна отъ известно време.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: (Къмъ народнитъ представители) Той е научилъ отъ внѣ тия работи, тъй сж му дадени и затуй не ги съобразява.

А. Стояновъ (раб): Г. г. народни представители! Работническата партия при основаването си . . .

Отъ сговориститъ: Коя партия: старата или новата?

А. Стояновъ (раб): . . . въ своята програма, въ своитъ изборни агитации, навсѣкжде говори за блокъ на труда. Обаче срещу този стремежъ ние сръщаме критиката, сръщаме схващането на правителственото болшинство тукъ и на неговата преса, които искатъ да отождествятъ блока на труда съ ония единични изстѣпления на криминални престѣпници, . . .

Отъ сговориститъ: А-а-а!

А. Стояновъ (раб): . . . на атентатори и други индивидуални престѣпления, съ които, казахъ, нито имаме нѣщо общо, нито пъкъ можемъ нѣкога да ги одобримъ.

Нѣкой отъ сговориститъ: И съ „Героя“ сигурно нѣмате нищо общо!

А. Стояновъ (раб): Блокътъ на труда е една политическа комбинация на ония обществени сили, които искатъ въ дадения моментъ да защитятъ интереситъ на селскитъ и работнически маси въ нашата страна. Това е една политическа комбинация, която иска да си служи и ще си служи съ сръдствата на законитъ; и тя ще иска не на приказки, но на дѣло да регистрира демокрацията, . . .

Отъ сговориститъ: О-о-о! (Смѣхъ)

А. Стояновъ (раб): . . . участието на народнитъ маси въ управлението на нашата страна. Когато г. Харизановъ тукъ, отъ тази маса, искаше да злопостави Работническата партия, да злопостави блока на труда, за който тя се бори,

той каза: „Българският народ е болен от войнитѣ; българският народ, който живѣе просешки, който нѣма възможност да се прехрани и вследствие на което се явяватъ тия именно болни настроения, не може да бѣде носител на едно управление, а ще трѣбва да даде правото си, ще трѣбва да даде мандатъ на умнитѣ, на зрѣлитѣ — изглежда, като него — хора“. Това не е демокрация — това е просвѣтениятъ абсолютизъмъ отъ XVIII вѣкъ. И борбата противъ трудовия блокъ, борбата противъ Работническата партия — това е борба именно да не се даде възможност на народнитѣ маси да участвуватъ въ голѣмитѣ обществени борби, въ рамкитѣ на законитѣ въ тая страна.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Като въ Русия.

А. Стояновъ (раб): Въ всѣка една най-малка борба вие виждате чуждо влияние, руско влияние. Подъ тоя вампиръ искате да държите Работническата партия, за да ѝ отнемете правата и свободитѣ, които законитѣ въ нашата страна ѝ гарантиратъ.

К. Николовъ (д. сг): Оставете работническата класа на мира и вие ще видите какъ тя ще трѣгне по своя пѣтъ.

А. Стояновъ (раб): Г. г. народни представители! Тая констатация ние правимъ, като разглеждаме вътрешното положение на страната. Политическата криза въ нашата страна се обуславя и отъ кризата, която съществува въ нашия стопански, въ нашия икономически и въ нашия финансовъ животъ. Какво е състоянието на производството въ нашата страна? То не е добро. Ние не сме могли и до днешенъ да възстановимъ нашето производство до ония размѣри, които то имаше преди войната. Ние имаме цѣли производства, каквото е текстилното производство, каквото е захарното производство, каквото е тютюневото производство до известна степенъ, каквото е строителното и други производства, които намалиха до минимумъ своята работа.

Министъръ-председателъ А. Лилчевъ: Тѣкмо обратното е за всички тѣзи производства, които изброихте. Захарното производство сега било по-малко отъ преди войнитѣ!

Г. Семерджиевъ (д. сг): И тютюневото производство!

А. Стояновъ (раб): Азъ говоря за последнитѣ години. Кризата въ производството се състои въ това, че напр. текстилнитѣ фабрики въ Сливенъ намалиха своята работа, намалиха и своитѣ работници.

Г. Семерджиевъ (д. сг): Напротивъ, текстилното производство е увеличено много.

А. Стояновъ (раб): Въ Сливенъ въ текстилнитѣ фабрики въ седмицата работѣха само нѣколко дни, и то не всички работници заети. На това се дължи до голѣма степенъ и голѣмата безработица у насъ.

Министъръ Ц. Бобошевски: Нѣма никаква безработица, това е дѣрта лъжа.

А. Стояновъ (раб): Азъ слушамъ тая декларация, г. г. народни представители, откогава, откогато Демократическиятъ сговоръ държи управлението въ нашата страна.

Министъръ Ц. Бобошевски: Нѣма безработица, това Ви го заявявамъ.

А. Стояновъ (раб): Отричаше се, отрича се и сега отъ министерската маса съществуването на безработицата.

Министъръ Ц. Бобошевски: Въ този моментъ, заявявамъ Ви, нѣма безработица.

А. Стояновъ (раб): И това, което е жалкото, то е, че ние нѣмаме една трудова статистика въ нашата страна, . . .

Министъръ Ц. Бобошевски: Имаме, имаме.

А. Стояновъ (раб): . . . и трѣбваше да създадемъ трудова статистика по нареждането и чрезъ съдействието на Международното бюро на труда. Притежавамъ тукъ една такава статистика отъ 1925 г., издание на Международното

бюро на труда — не е мое издание — за условията на труда въ България. Вие и тогава отричахте, че има безработица у насъ.

Министъръ Ц. Бобошевски: У насъ има сезонна безработица, но безработица въ истинския смисълъ на думата нѣма.

Т. Кожухаровъ (д. сг): (Къмъ оратора) Сега има нови данни, ти не си ги челъ. Прочети статистиката за 1927 г., нѣщо по-ново кажй. Защо не отидешъ да вземешъ отъ министерството нови данни?

А. Стояновъ (раб): Споредъ тия данни, въ нашата страна има 54 хиляди безработни.

Министъръ Ц. Бобошевски: Въ тоя моментъ, азъ Ви декларирамъ, у насъ нѣма никаква безработица; даже въ Пловдивъ има липса на работни рѣце.

А. Стояновъ (раб): Споредъ анкетата на Министерството на търговията, въ края на м. декемврий 1925 г. . . .

Т. Кожухаровъ (д. сг): Четешъ ни статистика отъ 1925 г., Защо не вземешъ да ни прочетешъ отъ 1912 г.?

А. Стояновъ (раб): . . . въ индустрията, търговията и занаятчийството е имало заети 258.184 души, а въ безработица сѣ били 128.877.

Министъръ Ц. Бобошевски: Тия данни съмъ ги челъ тукъ, въ Камарата.

А. Стояновъ (раб): Това е за 1925 г. Обаче това положение не се измѣни и сега, затуй защото, г. г. народни представители, въ своя докладъ за 1926 г. отдѣлението на труда при Министерството на търговията, промишлеността и труда предъ Върховния трудовъ съветъ констатира, че то нѣма сведения за най-голѣмитѣ индустриални окръзи въ нашата страна — Софийски, Бургазки, Пловдивски и още други два окръзи.

Т. Кожухаровъ (д. сг): Фердинандски!

А. Стояновъ (раб): Нѣма Фердинандски окръгъ.

Т. Кожухаровъ (д. сг): Тамъ има друго производство.

А. Стояновъ (раб): Следователно, това е едно признаение, че ние нѣмаме трудова статистика, и азъ смѣло, въ отговоръ на г. министра на търговията, мога да кажа, че Министерството на търговията, респ. неговитѣ органи, не знаятъ въ настоящия моментъ нито състоянието на работницитѣ, нито тѣхното число, нито числото на безработнитѣ.

Министъръ Ц. Бобошевски: Знае ги.

А. Стояновъ (раб): Нашата страна се нуждае отъ създаването на една трудова статистика, която въ всѣки моментъ да може да служи не само на правителството за неговата стопанска политика, но също така да може да служи и на организациитѣ, които работятъ и действуватъ за защита на труда.

Г. г. народни представители! Не е само това. Положението на работническата класа е зле и поради това, че трудовитѣ закони въ нашата страна не се прилагатъ. Указътъ за 8 и 6-часовия работенъ день не се прилага. Ние сме занимавали съ този въпросъ и г. министра на търговията, и г. министъръ-председателя. Отговаряло ни се е, че се прилага, че тѣ ще взематъ мѣрки да се прилага.

Министъръ Ц. Бобошевски: Прилага се.

А. Стояновъ (раб): Обаче именно въ този отчетъ на отдѣлението на труда, за който споменахъ, инспекторитѣ на труда констатираатъ обратното. Кюстендилскиятъ инспекторъ казва: (Чете) „Най-мѣчно приложимо отъ всички постановления на закона за хигиената и безопасността на труда е това за работния день. Строго погледнато, 80% отъ предприятията, кои повече, кои по-малко, го нарушаватъ“; старозагорскиятъ — също; русенскиятъ казва: (Чете) „За прилагане на 8-часовия работенъ день се срѣщатъ най-вече мъжнотии. Законътъ се нарушава отъ всички, ала

най-много" — без съмнение — „въ занаятчийските и търговските предприятия“. Сщото се констатира и отъ врачанския инспекторъ на труда, сщото се констатира и отъ мѣстанийския инспекторъ и т. н.

Но независимо отъ това ние наблюдаваме другъ единъ печаленъ фактъ въ нашата страна — вмѣкването на женитѣ и децата въ занаятчийското и индустриалното производство.

Т. Кожухаровъ (д. сг): Г. Цено Табаковъ е на друго мнение. Той не е съгласенъ съ Васъ. Той не иска 8-часовъ работенъ день. Каква партия ще правите, не знамъ!

А. Стояновъ (раб): Въ друга една официална статистика се говори следното: (Чете) „При ангажиране на работници въ разнитѣ производства, въпрѣки категоричнитѣ постановления на чл. 13, 14, 15 и 18 отъ закона за хигиената и безопасността на труда — които именно се отнасятъ до предѣлната възраст — все пакъ се констатира въ нарушения. Това се срѣща повечето при тютюневитѣ складове, при тухларницитѣ и при постройкитѣ на здания“.

Министъръ Ц. Бобошевски: Това сж сезонни работи.

А. Стояновъ (раб): (Продължава да чете) „Тежката и изморителна работа въ тютюневитѣ складове се извършва въ една задушна атмосфера, въ една атмосфера невъзможна за крѣхкия организъмъ“.

Понататъкъ се казва: (Чете) „Много отъ децата отиватъ да работятъ поради голѣмата бедностъ на семействата. Въ занаятчийството поставятъ 12—13 годишни деца“, и т. н.

Това официално признание за участието на женитѣ и децата въ производството е нерадостно. То води следъ себе си понижение на физическитѣ сили на нацията, израждане, понижение на надницитѣ.

С. Савовъ (д. сг): Не е вѣрно. Азъ съмъ работилъ по 20 часа на день, преживѣлъ съмъ до 60 години и съмъ здравъ отъ тебе. Недей лѣга хората. Който работи, е здравъ. Само ленивцитѣ не могатъ да живѣятъ дълги години.

А. Стояновъ (раб): При почване на работата тютюневитѣ складове отказаха да приематъ мъже, а приеа само жени и млади момичета, които работиха една седмица безъ да имъ се опредѣли заплата. Такава имъ се опредѣли въ последствие — както това се призна и отъ началника на оидѣлението на труда и стъ инспектора на труда — отъ 15 до 75 л. дневно; значи срѣдната заплата е между 35 и 45. л.

Вие ще се съгласите, г. г. народни представители, че при влошаване на материалното положение на работническата класа не може да се очаква намаление на стопанската, на производствената криза. Защото, както казва германскиятъ икономистъ Бонъ, ние сега не страдаме толкова отъ липса на капитали, колкото отъ слабата покупателна способностъ на маситѣ. Обущарътъ, шивачътъ, индустриалецътъ може да произведе, но когато не може да се консумира произведеното, явява се криза. И основната причина за кризата — така се схванъ тя и отъ международната стопанска конференция въ Женева — се състои въ слабата покупателна способностъ на маситѣ. Въ тази конференция се подчерта, че разрешението на кризата е въ повдигане покупателната способностъ на работническитѣ и народни маси.

Е добре, насочете вашата политика къмъ повишаване работническитѣ заплати, къмъ намаляване работното време, за да могатъ повече работници да участвуватъ въ производството; дайте имъ възможностъ да работятъ при добри хигиенически условия, та да се повдигне тѣхната покупателна способностъ. Само тогава може да се очаква разрешение на стопанската криза.

Х. Г. х. Петковъ (д. сг): Въ болшевишка Русия какви заплати получаватъ работниците?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Като говорите за покупателна способностъ на маситѣ, разчленявате ли това, което приказвате, съ тия предпоставки, които правите?

А. Стояновъ (раб): Разчленявамъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Много сте далечъ да го разчленявате и да го разберете.

А. Стояновъ (раб): Г. г. народни представители! Нашата страна е предимно земеделска. Обаче и въ областта на земеделѣието трѣбва да констатираме упадъкъ. Тоя упадъкъ се състои въ това, че независимо отъ откъсването отъ нашата територия на Цариградско, Босилеградско, Тракия и Добруджа, обработваемата площъ у насъ се е намалила съ 18%. Това се констатира и отъ официалнитѣ сведения на Дирекцията на статистиката. Докато преди войната засѣтата площъ е била 4.012.000 хектара, презъ 1924 г. тя е намалѣла на 3.737.000 хектара. Освенъ това намаление на засѣтата площъ, имаме намаление и на срѣдния добивъ отъ декаръ. Дирекцията на статистиката дава сведения, че докато презъ периода 1903—1905 г. единъ декаръ е давалъ 107 кгр., въ периода 1910—1912 г. е давалъ 108 кгр., а презъ периода 1921—1923 г. — 84 кгр. Азъ пътувахъ съ единъ дългогодишенъ търговецъ на зърнени храни отъ Разградъ. Той се оплакваше между другото и отъ това, че освенъ това количествено намаление въ производството на зърненитѣ храни, има и друго едно катастрофално за нашето земеделѣие обстоятелство, а именно, че качеството на нашето жѣто, поради изтощението на земята, отъ день на день става по-долно. А поради това нашитѣ жита сж и неконкурентоспособни на чуждия пазаръ.

С. Савовъ (д. сг): Тая работа ти не я разбирашъ.

А. Стояновъ (раб): Ние още обработваме земята съ примитивни ораля, още нѣмаме възможностъ да наторимъ нашитѣ нивы и да засилимъ въобще податнитѣ способности на земята.

Т. Ерменковъ (д. сг): Г. Стояновъ! Я отговори какъ ще се приложи 8-часовиятъ работенъ день въ земеделѣието?

А. Стояновъ (раб): Тоя търговецъ още ми каза, че следствие на това се наблюдава и обедняване на селското население. „Азъ, казва, който ежегодно раздавамъ предварително пари на тия, отъ които въ последствие ще трѣбва да прибирамъ изработеното, обикновено давамъ къмъ края на май месецъ, въ началото на юний, но отъ миналата година азъ вече почвамъ да давамъ тия заеми отъ много порано — въ края на февруарий, въ началото на мартъ“. Българскиятъ земеделѣецъ бѣше зле поставенъ — вие знаете много добре това — и отъ тютюневитѣ търговци, които закупуватъ неговитѣ произведения, и отъ захарнитѣ фабриканти, които сжщо така купуватъ неговитѣ произведения. Както знаете, преди две години захарнитѣ фабриканти получиха 70 милиона лева кредитъ, за да затворятъ въ последствие своитѣ фабрики, защото нѣмало смѣтка. На основание на договоритѣ, които сключватъ съ земеделѣцитѣ, захарнитѣ фабрики трѣбва да имъ даватъ по 200 л. авансъ на декаръ. Тоя сѣщиятъ констатира, че не сж имъ дали нито стотинка миналата година, за да опериратъ съ тоя голѣмъ кредитъ въ други направления, а българскиятъ земеделѣецъ е билъ принуденъ да взема пари за обработването на своята земя подъ голѣма лихва.

Нѣмой отъ сговориститѣ: Не е вѣрно това, което говорите. Гусенската фабрика даде миналата година по 200 л. авансъ. Откъде разполагате съ тия данни?

А. Стояновъ (раб): Г. г. народни представители! Азъ нѣма да се спирамъ, защото други се спрѣха, на подпомаганята съ кредитъ, които правителството прави на различнитѣ социални групировки: на занаятчи, на търговци и на индустриалци. Ще кажа само, че на търговцитѣ и индустриалцитѣ, които по своя брой въ сравнение съ занаятчиитѣ сж съвършено малко, е дадено повече отъ 700 милиона лева, докато на занаятчиитѣ е дадено само около 90 милиона лева кредитъ.

Г. Смерджиевъ (д. сг): За да бждемъ наясно, г. Стояновъ, задавамъ Ви следния въпросъ: Централната кооперативна банка кому раздава кредитъ и колко е раздала на занаятчиитѣ чрезъ популярнитѣ банки? 400 и нѣколко милиона лева е раздала на занаятчиитѣ.

А. Стояновъ (раб): Тя ги е раздала на кредитни кооперативни сдружения, въ които не участвуватъ масово занаятчи. Това азъ зная.

Г. Смерджиев (д. ст): Да не фалшифицирате.

Министър Ц. Бобошевски: 800 милиона лева сж раздадени на занаятчиите, когато индустрията е получила 300 милиона лева, а търговците около 200 милиона лева.

А. Стоянов (раб): Въ това отношение азъ ще трѣбва да направя една друга забележка. Не е достатъчно да се даде кредитъ, защото кредитътъ самъ по себе си не може да разреши голѣмата криза. Имаме таква случаи: даватъ на занаятчиата 5 или 10 хиляди лева, той не може да продаде това, което е произвелъ, и употребява този кредитъ за плащане на дългове или за направа на нѣкоя кашинурка, безъ да използва кредита въ производството поради голѣмата криза, която съществува. Следователно, не само съ кредитътъ ще се премахне кризата, а и съ повдигане покупателната способност на маситѣ, както казахъ.

Г. г. народни представители! Азъ ви посочихъ съ официални данни, колко сж били безработнитѣ преди една седмица. Азъ не вѣрвамъ, както твърди г. министърътъ на търговията, че така бързо се развиватъ производственитѣ отношения, щото за една седмица 55 хиляди безработни да се виждатъ въ производството. Това го не виждаме никъде.

Министър Ц. Бобошевски: За трети пътъ заявявамъ, че нѣма безработни. Елате въ министерството.

А. Стоянов (раб): Азъ искамъ да подчертая, че въ нашата страна съществува безработица и тя особено ще се усили, когато се свърши полската работа, лѣтниятъ сезонъ, и когато свършатъ работата си тютюневитѣ складове. И ще трѣбва да подчертая, че докато другитѣ държави, които ние винаги сочимъ за примѣръ, взематъ живо участие въ подпомагането на безработнитѣ, за облекчението на тѣхната участъ било чрезъ създаване на работа или чрезъ материално подпомагане на безработнитѣ, отъ министерската маса се отрича, че има безработица у насъ. Въ прѣки че е създаденъ законъ за настаняване на работа безработнитѣ и за подпомагането имъ, до днешенъ день този законъ остава една мъртва буква, не е подпомогнатъ никой безработенъ съ материална помощ или настанемъ на работа, съ изключение усилията на Пловдивската община, които усилия, благодарение на бюрократизма, който съществува въ Пловдивската община, не можахъ да облекчатъ положението на безработнитѣ въ Пловдивъ, които надминаваха повече отъ 15 хиляди души.

(Председателското мѣсто се заема отъ подпредседателя А. Христовъ)

Азъ не съмъ онзи човѣкъ, който да разбира голѣмата финансова проблема, за да се спра съ нужния авторитетъ и съ подробности върху тая голѣма проблема, която, по мнението на всички, е най-важната. Едни признаха открито, че ние сме въ една задънена улица, що се касае до финансовото ни положение; други, признавайки мълчаливо тежкото ни финансово положение, се надѣватъ, че то ще се справи въ скоро време. Но азъ питамъ: какво говорятъ тия протестиращи полица, възмизани на милиарди лева, полица на едри и дребни съществувания?

Министър-председател А. Ляпчевъ: Знаете ли какво говорятъ? Помеже покупателната сила е била много голѣма, каквато препоръчвате вие да стане чрезъ банкоцитѣ, естествено е, че като изядатъ това, което намѣрятъ, ще настане това, което сега искате да го констатирате. Та съ вашата покупателна система тамъ ще огледете, г-не мой. Преди да имашъ покупателна сила, трѣбва да имашъ производство. Разбрахте ли сега въ какъвъ омагьосанъ кръгъ се въртите, ако искрено мислите?

А. Стоянов (раб): Този омагьосанъ кръгъ сочи тъкмо туй, че трѣбва да се повдигне покупателната сила, за да има производство, защото ако нѣма кой да купува продукта на производството, тогава пакъ ще има криза.

Но по-нататъкъ. Какво говори фактътъ, че държавата не може да изплати платежнитѣ заповѣди по много извършени отъ частни търговски предприятия работи, а ще трѣбва да посегне на народнитѣ спестявания? Какво значи това ежегодно увеличаване на бюджетитѣ, безъ да може, и по мнението на финансовия министъръ, да се отиде по-нататъкъ въ облагането на българскитѣ данѣкоплатци, въ събирнето на срѣдства отъ българския народъ? Азъ зная, че има въ всички държави, на и въ съветска Русия, . . .

С. Савовъ (д. ст): А-а-а!

А. Стояновъ (раб): . . . косвени данѣци, но никъде, до колкото зная, нѣма този чудовищенъ фактъ, приходитѣ отъ косвенитѣ данѣци да представляватъ 50% отъ държавния бюджетъ.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Преди всичко, не сж 50%.

А. Стояновъ (раб): Тѣ възлизатъ на 3.300.000.000 л.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Абсолютно нищо не разбирате отъ този въпросъ. Това е стара приказка, която въ днешно време нѣма никакво значение. Демократическитѣ сговоръ е намалялъ косвенитѣ данѣци най-малко на 700.000.000 л.

А. Стояновъ (раб): Азъ не казвамъ, че това е само ваша политика. Тя бѣше политика и на Стамболийски. Това е въ основата на данѣчната политика на буржоазията.

Министър д-ръ Т. Кулевъ: Въ съветска Русия нѣма ли косвени данѣци? Най-много сж тамъ.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Тамъ има друго: за да се засили покупателната сила на работничеството, подбиватъ се ценитѣ на земеделското производство, а, отъ друга страна, произведенията се продаватъ по-скъпо на работничитѣ.

А. Стояновъ (раб): Не зная къде съмъ си оставилъ бележитѣ, за да ви посоча, че действително косвенитѣ данѣци въ нашата страна представляватъ 50% отъ държавния бюджетъ.

Държавниятъ бюджетъ въ своята голѣма частъ — 1.438.000.000 л. — отива за погашение на държавни дългове: за репарации, за арбитражни съдилища, изобищо едни разходи, които не сж тѣсно свързани съ подобрене производството въ нашата страна. Онзи день тукъ стана въпросъ, че държавата е била осъдена отъ арбитражния съдъ въ Парижъ да заплати по дългото на Деклозиеръ близо 200.000.000 л.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Не е вѣрно, 100.000.000 л. сж. И за да престанатъ постояннитѣ лъжи азъ ще ви кажа защо е осъдена държавата. Държавата е взела храни и е платила за тѣхъ само толкова, колкото сж стрували. Нищо друго не е платила.

К. Лулчевъ (с. д): Държавата взела ли е храни?

Министър-председател А. Ляпчевъ: Взела е само ония храни, които е реквизирала.

А. Стояновъ (раб): Ако е така, какво значи този договоръ между Българската търговска банка и Деклозиеръ? (Чете) „На 10 септемврий 1915 г. между Деклозиеръ и Българската търговска банка въ София се сключи договоръ, съгласно който Българската търговска банка купува, а Деклозиеръ ѝ продава всички негови храни, които се намиратъ складирани въ наетитѣ отъ него и агентитѣ му хамбари изъ разнитѣ градове и станции на България, на стойностъ приблизително около 5.000.000 л. Този договоръ е завѣренъ отъ II Софийски нотариусъ отъ 14 с. м. Поглавнитѣ точки отъ съдържанието на този договоръ сж следнитѣ:

„1. Деклозиеръ продава на Българската търговска банка всички негови храни, складирани вече въ наетитѣ отъ него или отъ агентитѣ му хамбари, както и ония, купени до датата на продажбата, които ще постѣпятъ до края на м. септемврий с. г.

„2. Продажната цена за стока здрава, суха и безъ мирисъ: а) за житото — 22 л. за 100 кгр.; б) ржжъта — 16 л.; в) ечемикътъ — 13 л.; г) овесътъ — 13 л.; д) царевичата — 15 л. и е) бобътъ — 40 л.

„3. Предването на хранитѣ започва веднага и трѣбва да се довърши най-късно до 1 октомврий 1925 г.

„4. Деклозиеръ отстъпва безвъзмездно на Българската търговска банка всички наети отъ него хамбари.

„5. Българската търговска банка влиза въ правата и задълженията на Деклозиеръ“ — това е важно — „по отношение

реквизиранитѣ до 10 септември 1915 г. (дата на договора) негови храни отъ реквизиционнитѣ комисии.

„6. Всички права, произхождащи отъ направенитѣ отъ продавача осигуровки срещу пожаръ преминаватъ въ полза на Българската търговска банка.

„7. До момента на фактическото предаване на хранитѣ отъ всѣки отдѣленъ складъ, рискътъ отъ форсъ мажоръ, като наводнение, метежъ, разграбване и пр. е въ тежестъ на продавача.

„8. Изплащането на закупенитѣ храни ще стане на два пѣти, а именно, половината следъ изтичането на 6 месеци отъ свършването на войната“ и т. н. — уговарятъ се условията.

Този продавателенъ договоръ между Деклозиеръ като частно лице, търговецъ и Българската търговска банка е надлежно завѣренъ отъ II Софийски нотариусъ на 24 септември 1915 г.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Това сж вѣтрица. Този договоръ е единъ симулативенъ договоръ, защото тѣзи, които ни победиха — Англия и Франция — казватъ, че хранитѣ не сж собственостъ на Деклозиеръ, а на правителствата на Англия и Франция. И по силата на договора за миръ, арбитражниятъ съдъ въ Парижъ имаше да се произнесе по този въпросъ. Той не можеше да вземе въ съображение единъ симулативенъ договоръ, а взе въ съображение онова, което е фактъ, че ние като държава реквизирахме известно количество храни и тия храни трѣбваше да ги платимъ на собственика имъ. Тия две държави казватъ: „Ние сме собственицитѣ“. И арбитражниятъ съдъ ни осъди, като оцени хранитѣ во едни поумѣрени цени, а не по ония, които вие четете. Разбрахте ли? Смятката Ви би била вѣрва, ако бѣхте твърди на Добро поле, да изкараме войната и да победимъ. Имаше да има този договоръ за миръ тогава. (Ражонлъскания отъ говориститѣ) Сега тукъ се занимаватъ съ шарлатания.

А. Стояновъ (раб): Кожкото се отнася до Добро-поле, прочетете книгата на генералъ Русевъ. Въ своята книга той говори най-обективно за пробива на Добро-поле.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Има и други специални причини, които се изброиха.

А. Стояновъ (раб): Той, като непосредственъ началникъ, говори въ книгата си дали на Добро-поле е имало предателство или не.

И. Русевъ (д. ст): Между тѣзи причини, които сж изложени въ книгата, има и такива, които тежатъ на вашата съвѣсть.

А. Стояновъ (раб): Азъ съмъ билъ единъ доблестенъ войникъ и това не може да се отнася до моята съвѣсть.

Щомъ като държавата има сключенъ единъ договоръ, азъ смятамъ, че тя не може да плаща още единъ пѣтъ, защото еднажъ ги е платила на Търговската банка — не може да ги плаща въ последствие и на чужди държави победителки.

Г. г. народни представители! При това положение на нѣщата, ние смятаме, че тая политика на правителството финансова и стопанска не може да засили нѣто нашето производство, нито да разреши голѣмитѣ стопански и финансови въпроси.

Въ отговоръ на тронното слово, както и въ самото тронно слово, се говори за единъ успѣхъ — махването на военноконтролния органъ. Не сме ние, които ще желаемъ на врата на българския народъ да висятъ тежеститѣ на единъ несправедливъ миренъ договоръ. Ние сме решителни противници и на военноконтролния органъ, и на финансовия контролъ, който силитѣ победителки наложиха на България, който финансовъ контролъ урежда нашата финансова и стопанска политика не така, както изискватъ интереситѣ на българския народъ, а така, както изискватъ интереситѣ на онѣзи, които излѣзоха победители и които ни наложиха мирния договоръ. Нашата страна е малка, нашиятъ народъ е малъкъ.

Т. Кожухровъ (д. ст): Малъкъ, ама дава комисари на съветска Русия!

А. Стояновъ (раб): И когато ние говоримъ за външната политика, ще трѣбва да я свържемъ съ онази голѣма политика, която водятъ голѣмитѣ държави отъ западна

Европа. Трѣбва да се подчертае, че балканскитѣ народи отъ освобождението си до днесъ, при всичкитѣ онѣзи голѣми събития, които преживѣ и нашата страна, които се изразиха въ балканската, междусъюзническата и общо-европейската войни, не бѣха нищо друго, освенъ шахматни орѣдия на голѣмата политика на Германия и Австро-Унгария, отъ една страна, и на Русия и Англия, отъ друга. Тая политика на шахматна игра съ балканскитѣ държави продължава и до денъ днешенъ, само че тя измѣни своитѣ носители. На мѣстото на царска Русия се създаде Италия, и не ние, а г. Пиперовъ въ едно списание говори именно това, че Италия, Англия и Франция въ своята политика държатъ на раздѣление сфери на влияние на Балканския полуостровъ. Онова, което вчера г. Григоръ Василевъ, искайки да каже, че има пълно единодушие между Англия и Франция, го изрази въ думата „англофренецъ“, показва, че той е стѣпилъ на една невѣрна позиция. Това, което стана между Англия и Франция по време на италосръбския конфликтъ, това, което стана въ политиката на Англия и Франция по отношение на Германия, това, което стана между Англия и Франция по отношение голѣмата политика на далечния Изтокъ, говори, че Франция и Англия въ своята политика на близкия и далечния Изтокъ не върватъ въ кракъ, поради това, че тѣ искатъ да раздѣлятъ сфери на влияние на Балканитѣ. Актътъ, който извърши Италия по отношение на Сърбия, това настаняване на Италия въ границитѣ на Балканския полуостровъ — настаняването ѝ въ Албания — това не е едно хуманно желание да се подпомогне на балканскитѣ народи въ тѣхната независимостъ, а това е едно настѣпление на една държава, каквато е Италия, която чрезъ устата на Мусолини каза, че тя ще се одуши, ако остане въ тѣзи териториални граници, въ които е днесъ.

Т. Кожухровъ (д. ст): По-тихо, да не те чуе Мусолини!

А. Стояновъ (раб): Стѣпването на Италия въ Албания, това е настѣпление на една държава империалистическа, която цели да се настани на Балканитѣ и отъ чието настѣпление е застрашена независимостта на балканскитѣ народи. Разглеждайки така този въпросъ, ние не можемъ освенъ да гледаме на балканскитѣ народи, съседни намъ, като на еда плячка на силнитѣ, ако балканскитѣ народи не успѣятъ да намѣрятъ допирни точки за себе си, за да образуватъ едно икономическо цѣло, за да могатъ да се противопоставятъ на голѣмитѣ завоеватели отъ западна Европа. Въ това сближение на балканскитѣ народи е единичното спасение и тамъ се крие единственото разрешение и на онѣзи голѣми национални въпроси, отнасящи се до правата на малцинствата.

П. Якимовъ (д. ст): Русия желае ли го?

А. Стояновъ (раб): Кожкото вчера г. Григоръ Василевъ и други оратори отъ болшинството да говорѣха за едно изяснение на отношенията, за едно сближение съ нашитѣ съседни, ние трѣбва да признаемъ, че всички онѣзи данни, които сж може-би тѣй малки и за които се каза, че това сж въпроси на разисквания близки, говорятъ, че въ нашето сближение ние сме тамъ, дето ни остави свършекътъ на войната. Това неуреждане на имотитѣ, секвестрирани въ Добруджа, това конфискуване на имотитѣ и църквитѣ въ гръцка Македония, тоя походъ срещу малцинствата въ тия страни и нападкитѣ срещу българското правителство говорятъ именно, че отношенията на нашата страна съ съседнитѣ намъ балкански народи не сж така розови, каквито искатъ да ги представятъ.

Г. Червоковъ (д. ст): Нима Русия е толкова немощна, за да нѣма политика спрѣмо България въ тази шахматна игра, за която говорите? Тя е една голѣма сила, недейте я игнорира, недейте я оскърбява. Моля Ви се, посочете нейното мѣсто въ тази шахматна игра.

А. Стояновъ (раб): Г. г. народни представители! Когато говоримъ за външната политика на нашата страна, когато говоримъ за отношението на нашата страна спрѣмо близкитѣ, безсъмнено и спрѣмо далечнитѣ народи, ние не можемъ също така да не кажемъ, че нашата страна ще трѣбва да влѣзе въ търговски отношения съ съветска Русия, както и да възстановимъ своитѣ дипломатически отношения съ нея. Г. г. народни представители! Влизането

въ търговски отношения съ съветска Русия не го искаме само ние, а го иска и Търговският съюз въ нашата страна.

Г. Реджовъ (д. сг): „Търговски отношения“ има!

А. Стояновъ (раб): Вчера четемъ, че лордъ Грей също така сочи за една грѣшка на консервативното правителство, дето то е скжсало отношенията си съ съветска Русия. Ние искаме отъ българското правителство да уреди търговскитѣ и дипломатическитѣ отношения съ съветска Русия, затуй защото отъ това ще спечели най-напредъ икономическиятъ животъ въ страната.

Нѣкой отъ сговориститѣ: И свободно червонци ще идатъ въ България!

А. Стояновъ (раб): Азъ смѣтамъ, че той въпросъ не може да се третира така, както иска да го третира той господинъ — не го познавамъ кой е — съ червонци и т. н. Ние говоримъ отъ тая трибуна това като една необходимостъ за подобрене на нашето положение вътрешно и международно, за създаване на приятелски връзки съ всички народи, както казахъ преди малко, близки и далечни.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Коларовъ ли ще дойде?

А. Стояновъ (раб): Тая политика, за която говорихъ преди малко, политиката на Англия и Италия, особено политиката на Италия тукъ, на Балканитѣ, създава опасности отъ война. И вие ще се съгласите, г. г. народни представители, че не изразява действителното положение това, което се пише въ пресата, това, което се прави съ дипломатическитѣ актове. Защото ние бѣхме свидетели на едни приятелски отношения, на едни сърдечни дипломатически изявления между Югославия и Италия, които можеха да оставятъ впечатлението, че отсега нататкъ по-добри съюзници, по-добри приятели, по-добри помагачи помежду си отъ Италия и Сърбия не може да има, но ония сили, които движатъ външната политика на голѣмитѣ държави, икономическитѣ нужди, нуждитѣ отъ пазари, нуждитѣ отъ завладяване на земи, тия сили не познаватъ приятелство, тия сили не познаватъ дипломатически актове и регистриране дипломатическо уважение, и вие видѣхте, че не се мина много и избухна конфликтъ между Италия и Югославия по въпроса за Адриатика, който косвено е конфликтъ между тѣхъ по въпроса за Албания. Нашата преценка е, че материалнитѣ условия, които побудиха тоя конфликтъ, не сж уредени и че тѣ отново всѣки моментъ могатъ да станатъ като главни, която да подпали и наруши мира на Балканитѣ, което, безъ съмнение, ще засегне и нашата страна. Тая политика, която се следва на далечния Изтокъ, събитията въ Китай, събитията въ Египетъ, напоследкъ изострюването на отношенията между Англия и правителството на Египетъ, лошитѣ отношения между Англия и Индия — всичко това също така говори, че ние се намираме въ единъ новъ сблъсъкъ на тия велики сили по отношение на тѣхнитѣ интереси, че ние се намираме въ надвечернето, може-би на една много голѣма, по-голѣма и много по-страшна война. При тѣзи възможности, ние ще трѣбва да издигнемъ високо нашия гласъ на миръ, нашия гласъ на добри междуусѣдски и международни отношения.

Г. г. народни представители! Азъ се връщамъ къмъ първия въпросъ, за да заклуча.

И. Петровъ (д. сг): Г. Стояновъ! Оставете всичко, и особено международната политика. Не бихте ли желали да ни кажете, известно ли Ви е, че отъ Русия влизатъ долари въ България и въ името на мира ли влизатъ тия долари?

А. Стояновъ (раб): Не зная.

И. Петровъ (д. сг): А, не знаете!

А. Стояновъ (раб): Казвамъ, връщамъ се къмъ първия въпросъ — въпроса за омиротворение на страната, г. г. народни представители. Кои сж тия фактори, които ще прѣчатъ за омиротворението на страната, кои сж тия условия, които предварително трѣбва да се създадатъ, за да може действително да настѣпи миръ въ нашата страна? Азъ казахъ преди малко, че правителството на Демократическия сговоръ, което е непосредствено свързано съ събитията, разиграли се въ нашата страна, което се яви като

страна въ тия събития, по силата на логиката, по силата на обстоятелствата не може да бѣде факторъ на мира, на примирението; то ще трѣбва да отстъпи мѣстото си на едно правителство, което да изхожда, което да бѣде посочено отъ едни нови избори, произведени . . .

И. Данчевъ (д. сг): Отъ съветска Русия!

А. Стояновъ (раб): . . . при старата пропорционална избирателна система. По-нататкъ, въ гражданската война, която стана, се извършиха редица престѣпления, редица изстѣпления, и докато едната страна бѣше напълно амнистирана, другата страна, която също така участвува въ тия събития, не е амнистирана и голѣма частъ отъ нея се намира въ затворитѣ, друга частъ се намира въ чужбина. За да се даде възможностъ за омиротворение, за да се даде възможностъ на всички ония, които искатъ омиротворението на страната и се намиратъ вънъ отъ нея, да се върнатъ тукъ, за да се отдадатъ на работа, . . .

Отъ сговориститѣ: О-о-о!

А. Стояновъ (раб): . . . така както всички ония, които се върнаха поради даденитѣ по-рано ограничени амнстии, се отдадоха на миренъ трудъ и работа, . . .

Отъ сговориститѣ: Не е вѣрно.

А. Стояновъ (раб): . . . също така да се върнатъ въ къщи и да се отдадатъ на работа и ония, които сж поставени въ затворитѣ и семействата на които очакватъ отъ тѣхъ своята подкрепа, първоу условие, една отъ крачкитѣ къмъ омиротворението на страната, това е да се даде пълна и безусловна амнистия. (Възражения отъ сговориститѣ)

Г. г. народни представители! Когато се дебатираше законътъ за защита на държавата, който се създаде непосредствено следъ събитията, и въ речитѣ на тия, които го внесоха, и въ речитѣ на опозицията, която бѣше представена въ Народното събрание, личеше ясно и недвусмислено, че тоя законъ е изключителенъ, че тоя законъ се падага отъ изключителнитѣ обстоятелства, при които живѣе и се развива страната — гражданската война. Днесъ и отъ министерската маса, и отъ болшинството се прави констатация — ние сме съгласни съ тая констатация — че гражданската война се приключи. Вѣрно е, че може тукъ и тамъ да има екзалтирани типове, които нѣматъ нищо общо съ борбитѣ на работническата класа, или на земледѣлцитѣ, или на други обществени слоеве, екзалтирани типове, които се обуславятъ отъ редица психологически мотиви. . .

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Толкова пъти Ви зададохъ въпроса, отричате ли масовия тероръ, и Вие нито еднакъ не отговорихте, че го отричате.

А. Стояновъ (раб): Въ нашата страна нѣма масовъ тероръ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Ама отричате ли го?

А. Стояновъ (раб): Нѣма масовъ тероръ отъ страна на работническитѣ маси.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Отричате ли го?

Г. Реджовъ (д. сг): Отричате ли го като средство за борба?

А. Стояновъ (раб): Отричаме го.

Г. Реджовъ (д. сг): Погледни се, ти ли си или не си!

А. Стояновъ (раб): Може да има отдѣлни изстѣпления, нападения, грабежи, но това никакъ не значи, че гражданската война не е приключена и че тя продължава. И следователно единъ отъ бележитѣ, че действително тоя миръ е настѣпилъ, че гражданската война е свършена, това е премахването на ония изключителни положения, като закона за защита на държавата, които се създадоха въ периода на гражданската война.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Понеже желаете да знаете кой какво е казалъ, когато се създаваше тоя законъ,

направете справка въ дневниците и ще видите, че аз съм поддържал, че той законъ нѣма да се отмѣни, докато не изчезнатъ условията, при които е създаденъ. А когато изчезнатъ тия условия, отъ него нѣма да се интересува никой. Интересуватъ се да го отмѣняватъ само ония, които искатъ да създадатъ такива условия, които го наложиха. (Гласове „Вѣрно“ и ржкоплѣскания отъ сговориститѣ) Това да го знаете и илюзии да не си правите.

А. Стояновъ (раб): Г. министър-председателю! Съ Вашето изявление Вие само потвърждавате, че законътъ за защита на държавата ще се отмѣни когато изчезнатъ условията, които го наложиха.

Министър-председателъ А. Ляпчевъ: Не съмъ казалъ, че ще се отмѣни. Казахъ, че ще стане ненуженъ.

А. Стояновъ (раб): Но азъ въ настоящия моментъ ще Ви посоча какъ този законъ за защита на държавата се използва срещу легалното проявление на работническата класа, срещу професионалнитѣ съюзи.

Отъ сговориститѣ: Не е вѣрно.

А. Стояновъ (раб): Градоначалникътъ на гр. Русе — още на времето по това се направи докладъ до г. министра на вътрешнитѣ работи — вика представителитѣ на професионалнитѣ дружества и имъ каза: „Вие сте комунисти, не можете да продължавате да работите, защото съществува законъ за защита на държавата и, ако продължавате да действувате, по силата на него ще ви махна, ще ви интернирамъ“.

П. Якимовъ (д. сг): Отъ къде знаете тая работа?

А. Стояновъ (раб): Отъ официалния документъ, който ние също така предадохме на г. министър-председателя. Нѣма защо да се крие, че законътъ за защита на държавата се създаде противъ комунистическата партия.

Министър-председателъ А. Ляпчевъ: Вие говорите, че сте нова партия, а отъ всичко, което приказвате, излиза, че сте много стари.

А. Стояновъ (раб): Азъ не пледирамъ каузата на комунистическата партия, но когато легалната борба на работническото, професионална и политическа, се сочи като неlegalна, когато не се утвърдяватъ уставитѣ на нашитѣ дружества, затуй защото въ тѣхъ влизали бивши комунисти, . . .

И. Търкалановъ (д. сг): Не сме толкова наивни, колкото ни мислите.

А. Стояновъ (раб): . . . когато законътъ за защита на държавата продължава да се прилага тана, както се ще на голѣми и малки управници, това показва, че той законъ се явява противъ мирното развитие на общественитѣ борби, . . .

Министър-председателъ А. Ляпчевъ: Съвсемъ не.

А. Стояновъ (раб): . . . явява се една прѣчка за омиротворяването на страната. . .

Министър-председателъ А. Ляпчевъ: Съвсемъ не е така.

А. Стояновъ (раб): . . . и затова той ще трѣбва да бжде премахнатъ. Азъ съмъ напълно съгласенъ съ ония господа отъ оппозицията, които казватъ, че въ нашия наказателенъ законъ има достатъчно санкции, за да може държавата да се охрани отъ единичнитѣ актове на тоя или оня, че тамъ има достатъчно гаранции, щото държавата да се запази отъ ония смутове, които може да се случатъ.

К. Кънчевъ (д. сг): Това не е вѣрно.

А. Стояновъ (раб): И следователно едно отъ условията за омиротворението е да се премахне този законъ.

П. Якимовъ (д. сг): Докато съществува единенъ фронтъ, докато съществуватъ разбойнически чети въ България, дотогава този законъ ще съществува.

А. Стояновъ (раб): Единенъ фронтъ не съществува, а съществува блокъ на труда.

Г. г. народни представители! Споредъ нашето схващане, консултирането на народното довѣрие чрезъ едни нови избори по старата избирателна система, премахването на закона за защита на държавата и даването на пълна политическа амнистия — ето първитѣ стѣпала, по които нашиятъ народъ полека-лека ще стѣпи, за да отиде действително къмъ единъ пълненъ граждански миръ. И въ това направление Работническата партия и нейната парламентарна група ще работи като смѣта, че съ тая своя критика, съ тоя свой начинъ на действие тя се явява действително като омиротворителка на страната, . . .

Отъ сговориститѣ: Ха! (Смѣхъ)

А. Стояновъ (раб): . . . понеже свежда политическиятъ борби къмъ тѣхното естествено русло, възъ основа законитѣ въ тая страна.

Всѣка политика на усмирение, всѣка политика такава, каквато ние я виждаме отъ 9 юний до днесъ спрѣмо работническата класа, не може да бжде, г. г. народни представители, политика на миръ. И това ще трѣбва да се съзнае отъ всички ни, за да се възприеме единъ новъ курсъ на вътрешна и външна политика, курсъ, който да донесе финансово и стопанско заздравяване, вътрешенъ миръ и добри съседски и по-далечни отношения на нашия народъ съ другитѣ народи. (Ржкоплѣскания отъ работницитѣ и социалдемократитѣ)

Председателствуващъ А. Христовъ: Има думата народниятъ предствителъ г. Боянъ Смиловъ.

Б. Смиловъ (нац. л. о): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! При дебатитѣ, които наложи тронното слово, чрезъ което държавниятъ глава не само набеляза миналитѣ актове на управлението, но и бъдещитѣ, ние сме длъжни върху така очертаната обща политика на правителството да кажемъ лоялно и свободно нашето мнение. Отговорътъ, който ще се гласува по тази царска речъ, ще бжде и една гаранция за оня контролъ, който Парламентътъ има върху политиката на правителството.

И преди, г. г. народни представители, да се спра върху общата политика на правителството, ще си позволя да ви занимая съ единъ въпросъ, който се премина почти мълчаливо отъ всички оратори, които говориха досега и за пръвъ пътъ се сложи така открито отъ г. Пидаревъ. Това е въпросътъ за инцидента, който г. Сакжзовъ предизвика при четенето на царската речъ. Защото, г. г. народни представители, този въпросъ не е малък. Той е голѣмъ, и то не само затова, че засѣга личния престижъ и личното достойнство на държавния глава, но и затова, че е единъ противонараментаренъ актъ, чрезъ който г. Сакжзовъ доказа, че демагогията е най-голѣмиятъ врагъ на демокрацията. Даже, г. г. народни представители, да се приеме и твърдението на г. Сакжзовъ, че изборитѣ не сѣ станали свободни и не сѣ станали при редъ, т. е. че фразата, която е помѣстена въ тронната царска речъ, „станали сѣ при редъ и свобода“, е неистинска, пакъ г. Сакжзовъ не можеше въ никакъвъ случай да процедира по такъвъ начинъ въ единъ Парламентъ, защото начинътъ, по който процедираше той, показва, че тѣзи хора (Сочи социалдемократитѣ), които толкова години въ обществото се биеха по гърнитѣ и пледираха, че сѣ представители на парламентаризма, не служатъ на парламентаризма, а си служатъ съ парламентаризма. Вие трѣбва да знаете, г. г. народни представители, че въ Англия има една максима, която казва: „Царътъ не грѣши“. И ако такава една максима, взета въ буквалния ѝ смисълъ, би могла да бжде проповѣдвана отъ насъ, независимо отъ какви политически течения сме, ние ще бъдемъ упрѣкнати въ реакционерство, защото тази максима, въ нейната политическа смисленостъ, или онази частъ отъ тази максима, която ѝ придава политическа стойностъ, е, че отнема всѣкаква политическа отговорностъ на държавния глава. Въ едно свободно управление всѣкога отговорността не може да бжде отдѣлена отъ самата властъ. И ако се поддържа, че държавниятъ глава е отговоренъ, то въ никой случай не може да се поддържа, че и министритѣ сѣ също отговорни, защото въ такъвъ случай тѣ ставатъ негови агенти: той заповѣдва, тѣ изпълняватъ и отговорността на държавния глава покрива дълата на министритѣ. Но за да може тие да поддържате, че министритѣ сѣ отговорни, непременно ще трѣбва да приемете, че държавниятъ глава е

неотговорен политически. И заради това англичанитѣ, г. г. народни представители, намѣсто да гледатъ въ тази максима девиза на едно абсолютистско управление, тѣ откриватъ ключа на истинската конституционна и парламентарна система.

И азъ още не мога да намѣря мотивитѣ, които заставиха г. Сакъзовъ да прибѣгне къмъ онова *lèse majesté*. Не се касае обаче въпросътъ за личния престижъ и личното достойнство на държавния глава, защото за тѣхъ (Сочи социалдемократитѣ) може-би това е безразлично, макаръ че г. Сакъзовъ бѣше съветникъ на този царъ и макаръ че г. Сакъзовъ претендира да познава парламентарното управление. Важното въ случая е, че този комплексъ отъ сложна игра, нареченъ парламентаризъмъ, обгръща и този актъ — тронното слово — който е предвиденъ въ нашата конституция, и това е държавниятъ глава, царятъ, който самъ, или чрезъ натоваренъ по делегация министъръ, чете тронната речъ, на която се съставя отговоръ, който се гласува отъ Народното събрание. Това не е само една форма, това не е единъ дуксъ. Това е единъ същественъ елементъ въ комплекса на парламентарното управление, защото тукъ държавниятъ глава чрезъ своята царска речъ въ засѣданнето, което се казва царско, изказва своитѣ намѣрения и същевременно ще получи, чрезъ гласуването отговора на тронната речъ, желанието или решението на народнитѣ представители, т. е. онези актъ, чрезъ който народното представителство ще трѣбва да каже дали одобрява политиката на даденъ кабинетъ и дали този кабинетъ ще продължава да управлява страната.

Но, г. г. народни представители, онова, което е интересно въ настоящия случай, е, че г. Сакъзовъ, социалистически представител, както и цѣлата Социалистическа партия, както и цѣлото лѣвичарство у насъ, забележете, никога не сѣ изнуцали случая да повдигнатъ единъ въпросъ, който се казва въпросъ на личния режимъ.

К. Януловъ (с. д.): Днесъ не съществува въпросъ за личния режимъ.

Б. Смилковъ (нац. л. о.): Азъ асѣ не познавамъ и не зная дали има друга парламентарна държава или каквато и да бѣде тя въ свѣта, където политическиятъ партии, политическиятъ водачи толкова много да сѣ са занимавали, толкова много да сѣ писали върху въпроса за личния режимъ. Една единствена страна, това е може-би конституционно-парламентарна България, където отъ много години на насамъ единствената любима тема на политическиятъ партии е била темата за личния режимъ.

Сега трѣбва да си уяснимъ какво значи личенъ режимъ. Защото, г. г. народни представители, едно време, въ 1907 г. — азъ бѣхъ студентъ тогава — по внушение на политическиятъ партии ние спиряхме на царя Фердинандъ при откриването на театъра. Казвамъ, по внушение на политическиятъ партии. Насъ нѣма разгониха, като естественъ резултатъ на този безуменъ актъ, какъвто нѣма въ западнитѣ културни държави, където ние отидохме, и тогава можехме да разберемъ истинския смисълъ на парламентарнитѣ управления, на това, което се казва демокрация. Личниятъ режимъ у насъ е билъ по-скоро единъ въпросъ за спекуляция политическа, единъ въпросъ на демагогия, защото положението на царя въ българската конституционно-парламентарна държава е сѣ едно граматно конституционно значение. Той не е само едно украшение или една фигуративност, или една кукла, както на времето лѣвичаритѣ поддържаха, защото българската конституция не създава украшения — както често пъти привеждатъ и продължаватъ да привеждатъ втората формула на Тиеръ, който въ 1829 г., при сътресението на френската държава въ борбитѣ за установяване на царския режимъ, или за възстановяване на републиката, каза: „Царятъ царува, но не управлява“ у насъ, вие знаете, колко ловко и колко много пъти нашитѣ лѣвичари вземаха тази формула на Тиеръ въ буквалния смисълъ, а не въ нейното политическо значение. Защото формулата „Царятъ царува, но не управлява“ не значи царятъ само да се разхожда съ лодка, да ходи на ловъ, да има хубави зали, да слуша концерти, но значи, че като вземе участие въ всички актове на управлението, не носи никаква политическа отговорност.

Следователно, личенъ режимъ ще имаме само тогава, когато държавниятъ глава по свои симпатии, по свое разположение, упражнявайки своитѣ прерогативи, изразява недовѣрие къмъ единъ кабинетъ, безъ това да се желае отъ народа. Забележете, че тази спекуляция, този шумъ около

личния режимъ у насъ като че ли повлия на нашия царъ следъ войната, който поиска да играе ролята на английския краля, безъ да знае, че за да влѣзне въ тази роля, ще трѣбва да има както английски гърждани, така и английски политически мъже.

Ако формулата „Царятъ царува, но не управлява“ се вземе въ буквалния смисълъ на думата, въ такъвъ смисълъ, че държавниятъ глава предоставя управлението да се извършва отъ единъ кабинетъ, а той само подписва, безъ да иска да знае какво подписва, съ други думи, да не се ангажира въ актоветѣ на управлението, тогава се явява въпросъ: когато възникне конфликтъ между народъ и правителство, кой ще разреши този конфликтъ? Парламентарнитѣ управления сѣ така сглобени, така съставени, че всички органи, натоварени да упражняватъ суверенната власт, се взаимно контролиратъ. Следователно, когато държавниятъ глава констатира, че общественото мнение е противъ даденъ режимъ, противъ даденъ кабинетъ, за да се избѣгне прѣката намѣса на народа да се саморазплава съ нежелателното правителство — което не е нищо друго освенъ политическа революция — той влиза въ изпънение на своитѣ функции, като изказва недовѣрие къмъ кабинета, и последниятъ безъ шумъ, тихо си отива и се замѣства съ новъ кабинетъ, който следъ нови избори, следъ новъ консултъ на народната воля, казва каква ще бѣде политиката.

Ето защо, г. Сакъзовъ, стариятъ парламентаристъ, ако считаше, че изборитѣ, които произведе Демократическиятъ съговоръ, сѣ произведени при тероръ и насиле, ако искаше, казвамъ, да аргументира това свое твърдение, нѣмаше нужда да казва това на царя. Той много добре знае, че всичко, каквото излиза отъ държавния глава, се решава отъ кабинета и отговорността се поема отъ кабинета. Г. Сакъзовъ много добре знае, че ще се отворятъ общи дебати по тронното слово, където може да каже това, да развие своитѣ аргументи. Най-сетне, ако искаше да изнесе всичко това предъ държавния глава, той можеше да поиска аудиенция или пъкъ да го каже при ресепцията, при поднасяне отговора на тронното слово, при който случай, въ личенъ контактъ съ държавния глава, той можеше да изкаже онова, което мисли.

Демагогията, г. г. народни представители, е трвила и трови българския политически животъ. На тази демагогия се поддаде и г. Сакъзовъ. Неговата постъпка при откриването на Парламента, по външна форма аргантна и необмислена, може да направи впечатление на 19-годишни младежи, но въ никой случай — на здравомислици български граждани. И азъ считамъ, че въпрѣки това което днесъ продължава да се пише въ в. „Народъ“ въ свръзка съ този актъ, който се извърши при откриването на Народното събрание, Социалдемократическата партия не отбелязва политическа програма чрезъ този инцидентъ. Това бѣше само едно душевно състояние на автора, който въ деня на откриване Народното събрание си позволи да наруши парламентарния редъ и заедно съ това — да изложи престижа на държавния глава, авторитета и престижа на Народното събрание, и може-би гонѣше съ това да се засегне и авторитетътъ на българската държава предъ външния свѣтъ.

К. Лулчевъ (с. д.): (Възразява нѣщо)

Б. Смилковъ (нац. л. о.): Какво казвате, г. Лулчевъ?

К. Лулчевъ (с. д.): Като се обискиратъ депутати, не се ли уронва престижътъ на Народното събрание?

Б. Смилковъ (нац. л. о.): Ще ме чуете, г. Лулчевъ, по този въпросъ.

Х. Баралиевъ (с. д.): Прощение за министерско мѣсто!

Б. Смилковъ (нац. л. о.): Азъ да правя прошение за министерско мѣсто? Азъ имахъ това министерско мѣсто.

Моля ви да ме изслушате. Онова, което се аргументира като насиле презъ време на изборитѣ, то не е така, както го казвате вие, представителитѣ на Демократическиятъ съговоръ или на партиятѣ на реда; азъ ще ви кажа отде произтичатъ тия конфликти и какъ ще бѣдатъ тѣ уредени.

Сега, г. г. народни представители, почвамъ по тронното слово.

Както видѣхте, като пръвъ и най-голямъ въпросъ, като въпросъ, който даже бѣше подготвенъ чрезъ пресата на опозицията — така се поне говорѣше преди и следъ откриването на Камарата — като най-жизненъ въпросъ, или по-скоро като единственъ въпросъ, който ще съсърдоточи и погълне атакитѣ и енергията на опозицията спрямо прави-

гелството, се сочеше въпросът за начина, по който сж станали изборитѣ.

Г. г. народни представители! Вие ще ми позволите за моментъ да призная, че всичко онова, което ораторитѣ на опозицията отъ тази трибуна говориха въ връзка съ насилницията по изборитѣ, е истина. Но дали ще се реши, дали ще се даде голѣмъ политически, държавенъ въпросъ, ако вие се задоволите само да констатираге, че е имало насилня? За да бъде решенъ правилно отъ държавно гледище този въпросъ, ние ще трѣбва да се запитаме: кои сж причинитѣ за насилнята въ изборитѣ? Има фактитѣ за насилня въ изборитѣ е единъ фактъ, който констатираме сега за пръвъ път? Този, който повдига политическата история на България отъ днес, когато българската държава се създаде, до днешенъ денъ, въ продължение на 50 години, той знае, че при всѣки изборъ повдигатъ въпросъ, който се слага тукъ въ Парламента, е въпросътъ за изборитѣ насилня — опозицията да се оплаква, че изборитѣ сж произведени съ насилня. Въ това отношение ние можемъ да съперничимъ съ всички други конституционни и парламентарни държави. Преровете, г. г. народни представители, дневницитѣ отъ първото до сегашното Народно събрание и вие ще видите, че първитѣ въпросъ, който се е слагалъ тукъ е въпросътъ за изборитѣ насилня — да се упрѣвае правителството, че изборитѣ сж станали по единъ насилнически начинъ и чрезъ обвързване свободитѣ на гражданитѣ. Какво значи това?

Азъ съмъ по-младъ и не помня, по ето г. министъръ-председателъ е отъ старата генерация, а може би и нѣкои отъ васъ тукъ да сте по-стари и да знаете какъ се правѣха изборитѣ при мажоритарната система. Тогава ставаха превземания на урнитѣ, посягаше се на личността, убиваха се хора. Следъ това идва една друга фаза, когато се гасѣха свѣци; идва трета фаза — на торбоблъсването и четвърта фаза — така наречената фаза на „новото време“, дружбашката фаза. За да ви дамъ характеристиката на последната фаза, вие ми позволите да ви изнеса единъ фактъ, който говори за политическото развитие на България и който показва, че насилнето въ изборитѣ не е едно случайно явление, а единъ фактъ, който е заседналъ по пътя на нашето политическо развитие.

Г-да! Азъ искамъ да бъда толкова обективенъ, толкова безпристрастенъ, за да призная, че отъ началото на българската държава до днесъ, при всички законодателни режими насилнето е било въ основата на изборитѣ по причини, които сега ще видимъ. Призвавамъ, че е съществувало торбоблъсване, признавамъ съществуването на солата, признавамъ гасенето на свѣцитѣ, признавамъ шурмуването на урнитѣ и открадването на кугитѣ при мажоритарната система. Но вѣрно е, че никое правителство досега не се е заръчило да премакне тази система отъ държавно гледище, да не се предава тя отъ единъ на другъ, защото по този начинъ ще ставатъ само едини размѣнявания на роитѣ и никогато въ българската държава не ще може да се издигне на нуждата висота парламентарното управление. Както при управлението на всички буржоазни партии, така и при управлението на лѣвичарскитѣ партии въ „новото време“ следъ войната, имало е насилня въ изборитѣ. За да видите въ каквитѣ насилня, които сж проявени презъ режима на Стамболийски, на който ние бѣхме съвременници, азъ ще ви цитирамъ единъ документъ, единъ актъ, който ще ви докаже напълно тѣзи насилня:

(Чете) „Ние, долноподписанитѣ жители на с. Крушовене, Орѣховска околия, съставихме настоящия актъ на Спасъ Дувариновъ, народенъ представителъ и редакторъ на в. „Земледѣлско знаме“, живущъ въ София, на основание и съгласно чл. чл. 172 и 173 отъ наказателния законъ за следующето:

„На 12 януарий 1922 г. преди обѣдъ въ читалището на с. Крушовене предъ публично събрание устроено отъ земледѣлската дружба и посетено отъ повече отъ 300 граждани, ораторътъ Дувариновъ подбуждаше слушателитѣ къмъ престъпления съ следующитѣ думи: „Тамъ където, сдружени земледѣлци, срецнете и намѣрите хора отъ противнитѣ партии, трѣбва да вземете смѣло кривака, каквото ви падне въ ръката, и имъ строчите главитѣ. Убийте ги на улицата, ние отговаряме за всички, амнистията е въ джоба ми. Всички сж свини и за да ги спрете, ударяйте ги но муцунитѣ“.

За честта на българския Парламентъ, не мога да ви цитирамъ втората частъ отъ акта. Това е актъ, подписанъ отъ 22 селяни, български граждани, и е взетъ като пренесъ отъ следственото дѣло № 110 отъ 1922 г. на орѣховския съдебенъ следователь.

Г. г. народни представители! Туй, което сега вие казвате като фактъ отъ последнитѣ изборни борби за правител-

ството на Демократическия сговоръ, приемамъ го че е така. Фактитѣ е вѣрнъ, но азъ искамъ сега да се спра върху най-голѣмия въпросъ.

Г. г. народни представители! Азъ нѣма да се помъча като представителитѣ на Демократическия сговоръ да ви кажа на васъ отъ лѣвицата: „Не е вѣрно това; ние произведохме изборитѣ при свобода и при зачитане на законитѣ“. Азъ считамъ, че това не се говори тукъ искрено. Азъ считамъ, че даже г. министъръ-председателъ ще говори по този въпросъ и ще каже, че това е една истина, че ние вече сме въ пълненъ развѣтъ на политическото развитие, че изборитѣ сж станали при пълно осигуряване свободата на българскитѣ избиратели. Но то нѣма да бъде истина. Причинитѣ, за да не бъде истина се криятъ въ този конфликтъ — конфликтъ между две програми, конфликтъ между две души, конфликтъ между две политически идеи, между две различни политически пропаганди — и винаги това нѣщо ще предизвиква конфликти не само презъ време на избори, но и презъ друго време. Азъ считамъ, г. г. народни представители, че източникътъ на всички нещастия, които дойдоха следъ войната, се крие въ началата, които сж легнали въ програмитѣ на разнитѣ политически партии.

Д. Нейковъ (с. д): Г. Смилевъ! Бждете така добри да се върнете нѣколко години по-назадъ, за да кажете нѣщо за войната, която вие обявихте. Кажете какъ я обявихте? Народното събрание и българскитѣ народъ казаха ли си думата за тая война?

Б. Смилевъ (нац. л. о): Г. Нейковъ! За да Ви успокоя, ще Ви кажа предварително като българинъ, че азъ не се стѣснвамъ да заявя предъ Народното събрание, какво отъ войната обявена презъ 1915 г. азъ не се срамувамъ. По-нататкъ азъ ще Ви кажа, че не само Вие нѣма да се срамувате отъ тая война, но цѣлитѣ български народъ нѣма да се срамува, защото тая война, ако не бѣше желана, тя бѣше популярна. Какво искате, г. Нейковъ, повече?

Д. Нейковъ (с. д): Искамъ да Ви спомня, че Вие говорите за парламентаризъмъ, а втигнахте българския народъ въ една война, която го погуби; вие потъпкахте съ краката си този парламентаризъмъ. Вие не свикахте Парламента, за да го попитате и сондираге. Вие извършихте едно престѣпление и сега нѣмате моралното право отъ трибуната на Народното събрание да играете ролята на морализаторъ, понеже Вашата партия и нейната политика сж единъ отъ най-голѣмитѣ виновници за днешното положение на България.

Б. Смилевъ (нац. л. о): Тази работа е за кръчмитѣ, г. Нейковъ.

Д. Нейковъ (с. д): Не е за кръчмитѣ, а за Народното събрание, защото иначе докато има представители на престѣпни партии да излизатъ на трибуната да четатъ лекции и моралъ, нашятъ народъ никога нѣмаше да се справи. (Ръкоплѣскания отъ социалдемократитѣ и нѣкои отъ земледѣлцитѣ)

И. Петровъ (д. сг): А още по-малко право имате Вие да приказвате отъ името на една партия, която само търгашествува съ нещастията на българския народъ. (Ръкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Д. Нейковъ (с. д): (Къмъ Б. Смилевъ) Защо не свикахте Народното събрание, когато обявихте войната?

Б. Смилевъ (нац. л. о): Г. Нейковъ! Ще ме чуете.

К. Мулчевъ (с. д): Само болшинството тогава реши да се обяви войната.

Х. Баралчевъ (с. д): Г. Смилевъ! Кажете нѣщо и за раздѣлъ трети отъ военно-наказателния законъ.

Б. Смилевъ (нац. л. о): И за него ще ви кажа.

Д. Нейковъ (с. д): Ако обичате!

Б. Смилевъ (нац. л. о): Моля, имайте само търпение. Азъ ви казахъ, че нѣма да ме смутите съ вашитѣ прекъсвания, . . .

Д. Нейковъ (с. д): Не е въпросъ за смущение.

Б. Смилевъ (нац. л. о): . . . ниго ще ме отклоните отъ темата. Вие веднага скачате като нѣкое омотано пате въ решето, говорите глупости и приказки за кръчмата.

Д. Нейковъ (с. д.): А Вие говорите за онова, което става следъ войната и за което вие сте най-голямтѣ виновници.

Б. Смиловъ (нац. л. о): Ще ви кажа и за него.

С. Савовъ (д. ст): И той бѣше войникъ, и той бѣше на война.

Б. Смиловъ (нац. л. о): Г. г. народни представители! Казахъ, че азъ считамъ, какво източникътъ на злото, което се яви следъ войната и което не угасна следъ 9 юний, се крие въ известни начала, които сж залегнали въ програмитѣ на известни политически партии. Дотогава докогато Земледѣлскиятъ съюзъ ще счита като най-сжщественa частъ отъ неговата политическа програма държавната съсловност, докогато тамъ (Социалдемократитѣ) ще има представители на социалната съсловност, ние никои пътъ не ще имаме примирение въ държавата. Да се обяснимъ, г. г. народни представители! Вие виждате, тукъ има представители на класовата борба и на класовия принципъ. Г. Янко Сакъзовъ отиде до тамъ, че като видоизмѣни това нѣщо, той каза: „Ние сме сторонници на чистата класова борба, но най-сетне ние си предлагаме услугитѣ и на класовото сътрудничество“. Какъ можете вие, г. г. широки социалисти, да считате, че класата може да сътрудничи въ политическитѣ деятельности въ обществото? Та класата е аморфна маса, класата не се подава на организация.

С. Яневъ (с. д.): (Възразява нѣщо)

Отъ сговориститѣ: Мълчете и слушайте. (Нѣкои тропатъ по банкитѣ)

Нѣкой отъ социалдемократитѣ: (Къмъ сговориститѣ) Защо се тревожите. Смиловъ вашъ ли е?

Б. Смиловъ (нац. л. о): Та азъ искамъ да знамъ както принципа на държавната съсловност, така и класовия принципъ, какъ ще го приложите. Елате вие, доктринери на социализма и на комунизма, да ме заведете да влѣземъ въ недрата на българския народъ, за да можете да ми кажете, докъде свършва работническата класа, откъде почва земледѣлското съсловие и т. н., за да напипаме онази връзка, която съединява частитѣ на обществото. Можете ли вие да уловите кордата, която свързва отдѣлнитѣ класи на даденъ народъ? Тя е органическа връзка, тя е неуловима, тя е ненамираема, вие въ никои случай не можете да разграничите обществото на конкретно разпредѣлени части. Класата има съставъ, който ежедневно се мѣни по своето съдържание. Класитѣ, като аморфни тѣла, никои пътъ не могатъ да управляватъ, а управляватъ политическитѣ партии. Г. Янко Сакъзовъ може да говори за сътрудничество на политическитѣ партии, но не може да говори за сътрудничество на класитѣ, защото не можете да ги намѣрите тия класи въ обществото. Нито вашятъ учител, Карлъ Марксъ, нито най-гениалнитѣ доктринери на комунизма, ако дойдатъ да влѣзатъ въ недрата на народа, не ще могатъ да намѣрятъ връзката, която съединява или раздѣля класитѣ, за да могатъ да раздѣлятъ, или да разложатъ на съставни части дадено общество.

Та, връщамъ се, г. г. народни представители, на въпроса, че доотогава, докогато ще има политически партии, които въ програмата си ще носятъ, едни — принципа на държавната съсловност, а други — принципа на класовата борба, на социалната съсловност, вие не можете да очаквате премахването на конфликтитѣ, които отъ 1919 г. се явиха така безразсѣдно въ недрата на българския народъ.

А. Радоловъ (з. в.): По-рано, преди Работническата партия да излѣзе на сцената и преди Земледѣлскиятъ съюзъ да се яви, нѣмаше ли конфликти? (Възразжения отъ сговориститѣ)

Б. Смиловъ (нац. л. о): Г. Радоловъ! Азъ Ви отговарямъ. Вие може да педирате за интереситѣ на работническата класа, но Вие ще работите за тази работническа класа изключително на почвата на обществената солидарност, защото преминете ли границата на тази обществена солидарност, вие отваряте вратитѣ на гражданската война. Инакъ да, елате кажете ни: дайте социално законодателство. И ние асжъ за частъ на българската демокрация и специално, ако искате да знаете, на националь-либералитѣ — тукъ е г. Януловъ, който се е занимавалъ специално съ работническитѣ въпроси и може да ви каже това — сме първитѣ, измежду буржоазнитѣ партии, които сме дали най-модерното социално законодателство въ свѣта.

Г. Марковъ (з. в.): И пакъ не ви е признателенъ народътъ!

Б. Смиловъ (нац. л. о): Той ще ни бжде признателенъ, г. Марковъ. Вие считате народа като математическо понятие и тамъ се лъжете, тамъ нѣма да се разберемъ. Защото подъ народъ азъ разбирамъ не само тѣзи, които въ даденъ моментъ обитаватъ българската земя, но вътре азъ включвамъ и онѣзи, които сж умрѣли, и онѣзи, които сега живѣятъ, и онѣзи, които ще се родятъ. И асжъ понятието „народъ“ е вѣчно. Защото вие, г-да, тукъ и всичкитѣ граждани иматъ едно преходно назначение въ живота; човѣкъ се ражда тукъ съ една ограничена мисия, преходна, съ огледъ на вѣчността; ние умираме, но съ това животътъ нѣма да се свърши; ще се яватъ нови поколения; нови издѣлки, тѣ ще дадатъ отъ своя страна нови и отлжчванията на тия поколения до безконечностъ въ вѣчността — това е то народътъ, това е понятието вѣчна България.

Г. Чешмеджиевъ (с. д.): (Казва нѣщо)

Б. Смиловъ (нац. л. о): Не е за бъдещето, а за настоящето, защото вие, г. Чешмеджиевъ, трѣбва да се научите да не жертвувате идеята заради партийната тактика, защото иначе ще изпаднете въ туй положение, въ което сте изпаднали да нишете на знамето си, че Социалдемократическата партия се дава подъ наемъ. (Ржкоплѣскания и смѣхъ отъ сговориститѣ) Като излѣзоха комуниститѣ, лишиха ви отъ представителството на работническото.

Д. Нейковъ (с. д.): Единъ човѣкъ, който въ 1923 г. като министъръ бѣше низвергнатъ отъ Социалдемократическата партия, не може да говори другоаче за нея. Вие бѣхте изхвърленъ отъ Социалдемократическата партия като парцалъ отъ едно мѣстс, въ което се бѣхте промъкнали крадешкомъ и недостойно. (Възразжения и тропане отъ сговориститѣ)

Председателстващъ А. Христовъ: (Звъни) Права Ви бележка, г. Нейковъ.

Д. Нейковъ (с. д.): Това е Социалдемократическата партия.

Нѣкой отъ сговориститѣ: А вие благодарение на вашитѣ сили бѣхте въ кабинета нали?

Х. Баралиевъ (с. д.): Четете въ „Демократически сговоръ“ мнението на Александъръ Цанковъ за Боянъ Смилова, за да видите, какъвъ резонъ има вашето тропане.

Председателстващъ А. Христовъ: (Звъни) Моля Ви се, г. Баралиевъ.

Д. Нейковъ (с. д.): Даватъ Ви лекции — виждате ли? Даватъ много добри доказателства, че се даватъ подъ наемъ. Не можахъ да Ви спасятъ и нѣма да Ви спасятъ.

Б. Смиловъ (нац. л. о): Г. Нейковъ! Я ми кажете, вие, като Социалистическа партия, не сте ли били купуванъ инструментъ за нуждитѣ на тая буржоазия?

Председателстващъ А. Христовъ: (Звъни)

Д. Нейковъ (с. д.): Не е вѣрно това. Ние всѣкога сме се борили противъ насилници като Васъ и Вашата партия. Ние всѣкога сме се борили противъ всѣкакви издевателства, отъ където и да идатъ тѣ.

Председателстващъ А. Христовъ: (Звъни) Г. Нейковъ! Моля Ви се.

Д. Нейковъ (с. д.): И на 1923 г. ние свалихме единъ типиченъ представител на насието въ България — Боянъ Смиловъ, който иска да играе ролята на умиротворител, партията на когото изкопа гроба на България.

Председателстващъ А. Христовъ: (Звъни) Предупреждавамъ Ви, г. Нейковъ, . . .

Д. Нейковъ (с. д.): Това е Националь-либералната партия. Ние нѣма да Ви позволимъ да играете роля на умиротворител.

Председателстващъ А. Христовъ: (Звъни) Г. Нейковъ! Права Ви изобличение.

Д. Нейковъ (с. д): Г. председателю! Той се обърна къмъ насъ и ни зададе въпросъ.

Председателстващъ А. Христовъ: (Звъни) Предупреждавамъ Ви!

Д. Нейковъ (с. д): Моля Ви се. Докато държи такъвъ езикъ къмъ насъ, ние ще го апострофираме.

Отъ сговориститѣ: А-а-а! (Възражения. Тропане по банкитѣ)

Председателстващъ А. Христовъ: (Звъни)

Д. Нейковъ (с. д): Знамъ, че ви е много милъ и драгъ, знамъ.

И. Хрелопановъ (д. сг): Г. Януловъ! Кажете на Вашия другаръ, за да се гарантира свободата на оратора да говори. Моля Ви се!

Х. Баралиевъ (с. д): Ще ви напомнимъ скоро за това динодушие.

Председателстващъ А. Христовъ: (Звъни) Моля, тишина, г-да!

Б. Смиловъ (нац. л. о): Г. г. народни представители! Азъ считамъ, следователно, че намѣсто да се търси начинътъ на умиротворяването и успокояването на българската държава само чрезъ констатиране и установяване на факти, ще трѣбва да се премине и къмъ изследване причинитѣ и когато се намѣрятъ съответнитѣ лѣкарства, вие ще имате резултати. Ето напр., известни политически течения у насъ казватъ, че обществото почива изключително на икономическитѣ отношения, създадени между хората. А ние казваме, че обществото почива на необходимостта отъ една власт и на понятието за държавата; че тази власт се казва народенъ суверенитетъ, че тази власт ще трѣбва да стои надъ всички класи, съсловия и отдѣлни лица и че само когато тази власт не признава на себе си равна и когато всички части на обществото — отдѣлни лица, класи, категории и съсловия — признаятъ върховенството на тази власт, само тогава може да бѣде обезпечено общественото развитие, при царуване на закона. Защото не ми е възможно да си представя, какво би било състоянието на българския народъ, ако ние приложимъ класовия, ако приложимъ съсловния принципъ, както вече имаме нагледенъ примѣръ отъ 1920 г. То значи анархия — да упражните отъ името и за тѣхнитѣ интереси на дадено съсловие този националенъ суверенитетъ! Не може, следователно, националниятъ суверенитетъ въ държавата да бѣде упражняванъ, освенъ въ интереситѣ на цѣлия народъ. И заради туй, каквито и декларации вие, г. г. дружбани, да правите; както и да мотивирате нуждата и необходимостта отъ умиротворението на държавата, дотогава, докогато политически ще възникнатъ вашитѣ последователи въ съзнанието, че публичната власт може да принадлежи само на дадено съсловие и нейното упражнене да бѣде отъ интересъ и за смѣтка на туй съсловие, вие, безъ да искате, ще извикате конфликти. Конфликтитѣ ще се развиватъ, ще се разгърнатъ въ формата на едни феодални двубойни системи. Ако вие, като съсловие, ще считате, че публичната власт живѣе и съществува само за ваша смѣтка и за вашъ интересъ, вие ще принудите всичкитѣ други съсловия и класи, независимо отъ тѣхния съставъ и тѣхното число, да се въоръжатъ и да се противопоставятъ на вашитѣ насилия, и, следователно, да докаратъ гражданската война.

Прочее, азъ не мога да допусна, че би могло да се даде държавно устройство на народъ и на човѣшко общество, освенъ въ този смисълъ — всички класи, съсловия и отдѣлни лица да признаятъ съществуването на върховната публична власт, наречена народенъ суверенитетъ и чрезъ това да се даде възможностъ за общото развитие, па, ако искате, и за удовлетворение на вашитѣ специални класови, работнически и съсловни интереси. Но рече ли нѣкой, дръзне ли нѣкой да проповѣдва, че обществото не почива върху понятието за публичната власт, като върховна надъ всички власти, а почива на нѣкакъвъ класовъ принципъ или съветска система, каквато е новопризнатата, подъ образа на марксизма, той ще трѣбва да преживѣе горчиви разочарования. Вие виждате какво става сега въ Русия. Вие г-да, говорите за конституция; вие говорите, че първото нѣщо, което трѣбва да се направи, то е да се привикне българското гражданство да почита конституцията и, специално, правителството — да прилага конституцията. Ето

сега единъ отговоръ на г. Нейкова. Ами че, г-да, следъ войната, презъ този периодъ, който се казва „ново време“, понятията се бѣха обърнали: дългътъ се наричаше престъпление, а престъплението дългъ; ударътъ бѣше законъ, знамето бѣше дрипа . . .

Д. Нейковъ (с. д): Това е цинизъмъ! Вие избихте народа, а сега говорите за дългъ къмъ народа. (Възражения отъ сговориститѣ)

Председателстващъ А. Христовъ: (Силно звъни)

Б. Смиловъ (нац. л. о): Азъ нѣма да се спирамъ теоритически да ви доказвамъ какво нѣщо е конституция, но азъ ще ви приведа само единъ фактъ: вѣрно ли е, . . . (Д. Нейковъ излиза отъ залата)

Д. Нейковъ (с. д): Не мога да търпя да се говорятъ цинизми. А вие се възхищавате! (Излиза) (Възражения отъ сговориститѣ)

Б. Смиловъ (нац. л. о): Вѣрно ли е, г. г. народни представители, че следъ войната Стамболийски . . .

Х. Баралиевъ (с. д): (Къмъ сговориститѣ) Защо направихте коалиция съ стамболовиститѣ? Да бѣхте я направили съ Смиловъ!

Председателстващъ А. Христовъ: (Звъни)

Т. Кожухаровъ (д. сг): Ами вие защо я направихте съ Георги Марковъ? Вчера ви прочетоха изложението тукъ на втория интернационалъ. Какъ не се засрачихте да стоите на една банка съ Георги Марковъ! Никой не е написалъ жестока присѣда на дружбанината отъ Григоръ Чешмеджиевъ! Г. Марковъ, слушахте ли това, което се чете тукъ?

Г. Марковъ (з. в): Вие давате ли значение на всичко, което се чете?

Г. Реджовъ (д. сг): (Къмъ Х. Баралиевъ) Въ миналата Камара ти самъ се призна, че си мошеникъ.

Х. Баралиевъ (с. д): Отъ тебе патентъ не ща. Новоселски герой!

Г. Реджовъ (д. сг): Ти самъ си даде тоя патентъ.

Х. Баралиевъ (с. д): За краденитѣ изборни кутии не искамъ да разправамъ.

Председателстващъ А. Христовъ: (Звъни) Моля, тишина, г-да.

Б. Смиловъ (нац. л. о): И така, г. г. народни представители, и на публични събрания, и въ речи, и въ писанията на политическитѣ вестници — навсѣкѣде българскиятъ народъ се учеше, че конституцията е едно буржоазно изобретение, което като такова трѣбва да се хвърли въ калъта. И трѣбваше да се минатъ толкова години, особено трѣбваше да дойде 9 юний, да настѣпятъ събитията следъ 9 юний, за да видете смѣтитѣ хора, които проповѣдваха всрѣдъ българския народъ, че конституцията е дрипа, днесъ, въоръжени съ буржоазната конституция, да казватъ: „Правителство! Дай ни свобода“; въоръжени съ вашитѣ закони, да казватъ: „Правителство! Дай ни право на пропаганда срещу държавата“ — за да можете да осъмнете единъ денъ въ една нова държава, където нѣма да има право на собственост, където нѣма да има правовъ редъ! (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ) Защо ви е конституцията — кажете, господа? Вашата политическа дейностъ, следъ войната, бѣше да разливате отрова всрѣдъ българскитѣ граждани, че конституцията е изобретение на единъ буржоа; на единъ уменъ юристъ, сѣдналъ въ кабинета си! Та това е невежество! Та конституцията е актъ не на нѣкой уменъ човѣкъ, сѣдналъ въ своя кабинетъ, а тя е единъ исторически продуктъ; тя е израстнала отъ страданията и изъ вѣковнитѣ борби на хората, потиснати отъ абсолютническитѣ режими. Конституцията е излѣзла отъ движението на идеитѣ въ XVII и XVIII вѣкове.

Х. Баралиевъ (с. д): Вие сте осъждани отъ държавенъ съдъ и имате безсрамие да приказвате за конституция! Държавниятъ съдъ Ви е осъдилъ за нарушение на конституцията!

Председателстващъ А. Христовъ: (Звъни) Г. Баралиевъ! Прави Ви напомняне.

Х. Баралиевъ (с. д): И азъ ще излъча като Нейковъ, защото сж готови да гласуватъ изключването ми. (Възржения отъ сговориститѣ)

Обаждатъ се: Да се изключатъ!

Х. Баралиевъ (с. д): Нѣма вече да се обаждамъ, ще мълча.

Т. Кожухаровъ (д. сг): Когато те изключатъ за три дни и изгубишъ 1.200 л., тогава ще разберешъ!

Б. Смиловъ (нац. л. о): Конституцията е най-вѣрховното нѣщо, което човѣчеството е могло да изобрети. И асми идентъ на XVII и XVIII вѣкове създадоха писанитѣ конституции въ Франция и Америка. Сжизнитѣ ти хора, които нѣкога учеха българския народъ не да стѣли на една адрова, правилна основа въ своето политическо развитие, а го забавляваха съ всевъзможни иначе убоини на социализма и на комунизма, днесъ признаватъ значението и нуждата отъ българската конституция. И тукъ азъ грѣбва да подчертая едно обстоятелство, че грѣшката е не само ваша, грѣшката е на всички политически партии въ България, които знаейки, че сж членове на една конституционна държава, много малко сж работили, за да може да просвѣтитъ българския гражданинъ въ конституцията, или иначе казано, да го научатъ да мисли конституционно. Г. г. народни представители! Провѣрете и ше се увѣрите, че множеството отъ българскитѣ граждани не знаятъ какво е конституция. Тѣ знаятъ само името ѝ, но не знаятъ съдържанието ѝ. Азъ съмъ увѣренъ, че и една голѣма частъ отъ насъ тукъ, въ Парламента, не сж обръщали да прочетатъ българската конституция. Това е фактъ.

Н. Търкалановъ (д. сг): Вижъ, Чешмеджиевъ я е челъ.

Б. Смиловъ (нац. л. о): Не знамъ, дали я е челъ, въ всѣки случай, той чете съвескитѣ конституции.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Азъ чета всички конституции, само вашата, либералската, нѣма да прочета никога! Сега „дрипаво“ знаме, другъ пътъ — нобоица, трети пътъ — гробица. Три държавни присѣди има надъ васъ.

Б. Смиловъ (нац. л. о): Г. Чешмеджиевъ! Фактътъ е единъ, че васъ буржоазията ви взема за подметка, когато ѝ дотрѣбвате. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ) Това е безспоренъ фактъ!

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Вие сте толкова силна партия, че ти си самъ въ Парламента!

Б. Смиловъ (нац. л. о): Ако бѣхте излъзли сами въ изборитѣ, нѣмаше да се свѣрти нито единъ социалистъ тукъ — нѣмаше нито единъ отъ васъ да номирине Парламента.

К. Лудчевъ (с. д): Въобще много късно приказвате за всички работи — едва днесъ!

Б. Смиловъ (нац. л. о): Не е късно, г. Лудчевъ! Недейте мисли, че социалната революция ше ни изпревари! Недейте си прави илюзии! Тя се видѣ социалната революция! Трѣбваше да дойде единъ 9 юний, не защото бѣ сила, но защото вие бѣхте прогнали и трѣбваше просто едно малко бутване да ви провали. Недейте мисли, че нѣкаква специална физическа сила провали вашия режимъ (Къмъ земедѣлцитѣ) — той бѣше прогнълъ. Че вие, социалистѣ, бѣхте първитѣ пионери въ борбата противъ този режимъ. Нѣщо повече: азъ ше ви приведа единъ случай отъ Френската революция съ Ернестъ Костанъ въ 1793 г., министъръ на вътрешнитѣ работи въ кабинета на Тератъ. Той произвелъ избори, казва се, съ една особена енергия, като приложилъ насилието срещу буланжиститѣ, и когато парламентътъ го сждилъ, той казалъ: „Азъ цѣхъ даже и да стрелямъ, защото въ този моментъ на насилие въ изборитѣ азъ имахъ предъ видъ образа на Франция“. Но ние имае такъвъ Ернестъ Костанъ въ нашия политически животъ въ по-малкъ мащабъ — това е Кръстьо Пастуховъ въ 1919 г. (Смѣхъ и ржкоплѣскания отъ сговориститѣ) Азъ бѣхъ при окръжния управителъ въ Варна, когато четѣха Вашата телеграма, г. Пастуховъ, до окръжнитѣ управители: „Ще стреляте даже на манифестантитѣ, на жени и на деца, но ше запазите българската държава“.

Х. Баралиевъ (с. д): Тѣлитѣ биха ви лянчували тогава, но ние ви пазихме. (Голѣма глъчка)

И. Петровъ (д. сг): Какво приказвате, че сте мислили за България? За мандати мислѣхте! (Пререкание между К. Пастуховъ и И. Петровъ. Голѣмъ шумъ)

Председателстващъ А. Христовъ: (Звъни) Моля, тишина, г-да.

К. Пастуховъ (с. д): Какво мислите — съ ржкоплѣскания и съ подигравки ше творите живота на България?! Такива партизански дупни винаги е имало! . . .

И. Петровъ (д. сг): А вие съ фалшификация ли искате да творите живота на България? Вие нѣмате гласове нито за единъ мандатъ! Това представлявате вие! Искате да фалшифицирате волята на българския народъ! Фалшификатори!

К. Пастуховъ (с. д): Въ критически моменти всѣкога социалдемократитѣ сж изпълнявали своя дългъ спрямо нацията, спрямо народа.

И. Петровъ (д. сг): Къде бѣхте по-рано да слушате г. Смилова, за да чуете какъ сте се увявали като пишемалъ около хората отъ 9 юний? Не Ви е срамъ!

К. Пастуховъ (с. д): А забравяте падналитѣ глави отъ 1923 г. насамъ! Вие за едно влакно отъ вашитѣ бради нѣколко глави свалихте! Вие искате цѣлъ народъ да се занимава съ вашитѣ бради! (Ржкоплѣскания отъ социалдемократитѣ)

Председателстващъ А. Христовъ: (Звъни) Моля, г. Пастуховъ!

Н. Кемилевъ (д. сг): Недей лѣга, защото азъ имахъ писма, които ако почна да чета, нѣма да се свѣртишъ тукъ.

К. Пастуховъ (с. д): Фактори!

Н. Кемилевъ (д. сг): По-голѣми отъ Васъ.

К. Пастуховъ (с. д): Извикахте като глѣби следъ дългъ!

Н. Кемилевъ (д. сг): Ние строихме веригитѣ на една демагогия.

К. Пастуховъ (с. д): Фелдфебелъ!

Н. Кемилевъ (д. сг): Ти си единъ пунганъ!

К. Лудчевъ (с. д): Чувате ли го, г. председателю, какво говори? А искате отъ насъ да пазимъ редъ!

Н. Кемилевъ (д. сг): Вие нѣмате чувство на срамъ!

К. Лудчевъ (с. д): Вие нѣмате чувство на срамъ.

Н. Кемилевъ (д. сг): Нечестивци сте въ политическия животъ. Това сте вие!

К. Пастуховъ (с. д): (Възразява нѣщо)

Н. Кемилевъ (д. сг): Ние отъ 20 години възпитаваме българския народъ, ние не го учимъ на мракобесие и шарлатания, учимъ го да пази отечеството, и той отлично го брани презъ войната. (Пререкания между социалдемократи и сговористи. Шумъ)

Председателстващъ А. Христовъ: (Звъни) Моля, тишина, г-да.

И. Петровъ (д. сг): Какво сте дали вие на българския политически животъ, кажете? Нищо друго, освенъ единъ вѣшки политически, които ние чистѣхме. И затова най-напредъ ви изнебѣри самото работничество. Кажете, има ли работническа маса задъ васъ? Нищо нѣма. Вие не сте нищо друго, освенъ паразити! (Голѣма глъчка)

К. Лудчевъ (с. д): Все нищо не представляваме, а все нашитѣ царвули ядете!

Х. Баралиевъ (с. д): Оставете ни да си умремъ самички, не ни закачайте.

Председателстващ А. Христов: (Звъни) Моля, г-да, пазете тишина, оставете пререканията. Продължавайте, г. Смиловъ.

Б. Смиловъ (нац. л. о): Г. г. народни представители! Азъ считамъ, че първиятъ въпросъ, въпросътъ, който е свързанъ съ изборитъ, ще бъде снетъ отъ дневния редъ на българския Парламентъ и отъ българския политически животъ само тогава, когато нашиятъ политически яври се преобразятъ чрезъ измѣнението на политическия начала, които сж легнали въ програмитъ на известни партии у насъ. Дотогава, докогато въ политическата програма на Земледѣлския сюзъ не се премахне началото на държавната съсловност, докогато не се премахне социалната съсловност, никога вие не можете да имате омиротворение, въпрѣки вашитъ декларации, които правите тукъ, въ пресата и където и да бъде другаде.

И. п. Ячевъ (з. в): А въ чуждитъ държави, където има земледѣлски сюзъ, защо нѣма тѣзи работи?

Б. Смиловъ (нац. л. о): Вие не познавате земледѣлскитъ организации въ Чехословакия и Польша; вие не знаете на какви основни начала сж развити тѣхнитъ политически програми. Ако знаете това, вие ще видите, че ние, буржоазнитъ партии тукъ, които вие наричате реакционни, бихме били спрямо тѣхъ много по-либерални. Такива сж земледѣлскитъ организации въ Чехословакия и Польша.

Н. Алексиевъ (з. в): Ами вие не идвахте ли при насъ презъ време на окръжнитъ избори да ни молите да влѣземъ въ коалиция съ васъ? (Ръкоплѣскания отъ земледѣлцитъ, социалдемократитъ и работницитъ)

С. Яневъ (с. д): Въ Варна имавте формаленъ компромисъ съ земледѣлцитъ. Това е истината.

Б. Смиловъ (нац. л. о): Не мога да Ви чуя. Всички викае въ едно гърло и не знамъ на кого да отговоря.

Г. г. народни представители! Азъ ще премина сега върху другъ единъ въпросъ — въпросътъ за 9 юний. За мене бѣше отраденъ фактътъ, че известни политически течения чрезъ своитъ политически представители тукъ, въ Камарата, отъ сѣщата тази трибуна, следъ като отбелязваха, че 9 юний ще бъде източникъ на грозни и страшни сили, които евентуално единъ денъ ще смѣтатъ всички институти въ държавата, трѣбваше да признаятъ днесъ, че 9 юний си остава единъ свѣтълъ актъ въ политическата история на България. Защото, забележете, г. г. народни представители, съ деветюничитъ, нѣкои отъ които не сж известни, действуха две сили: любовта къмъ отечеството, което е безсмъртно, свободата и правото, които сж непобедими. (Ръкоплѣскания отъ сговориститъ)

А. Радоловъ (з. в): Това историята ще го каже. (Възражения отъ сговориститъ)

П. Данчевъ (д. сг): Историята ще се занимава съ тебе!

Б. Смиловъ (нац. л. о): Даже и г. Сакъзовъ не можеше да отрече 9 юний.

Н. Алексиевъ (з. в): (Казва нѣщо)

Б. Смиловъ (нац. л. о): Не мога да Ви чуя какво приказвате и затова не мога да Ви отговоря.

Г. г. народни представители! Азъ, който съмъ участникъ въ 9 юний, ще избѣгна да говоря за това събитие, защото асжи и само по себе си то още не е снело своята съвременност. Може-би следъ известно време, когато се захвърли въ историята, тогава историкътъ безпристрастно, въоръженъ съ известни факти по акта, ще каже самата истина. Но азъ искамъ само да ви спомена този фактъ: какъвъ чистъ идеализъмъ е движилъ и обвързвалъ деветюничитъ. Стамболийски на нѣкои отъ тѣхъ, които притежаваха семейства въ най-отчаяно материално положение, е предлагалъ служби, но тѣ предпочитаха да работятъ за идеята на отечеството, отколкото да прегърнатъ каквито и да било служби, чрезъ които да затулятъ нѣкоя материална нужда на своя животъ. Такъвъ чистъ идеализъмъ азъ пръвъ пътъ въ живота си можахъ да видя, да констатирамъ въ реалния животъ. Това сж деветюничитъ.

И сега, г. г. народни представители, ще ви приведа единъ случай, да видите какъ по нѣкога тукъ представители на лѣвитъ партии приказватъ работи, само защото тѣ сж на-

учени така да приказватъ. Нѣколко месеци преди 9 юний въ Варна представители на лѣвитъ партии, Радикална и Широкосоциалистическа — които иначе съ мене, когато току що се върнахъ отъ войната, не искаха да влизатъ въ никакви политически разговори само затова, защото съмъ националъ-либералъ — трѣбваше да дойдатъ и да признаятъ, че тѣхната доктрина трѣбва да бъде заключена, че тя нѣма никаква политическа и обществена стойност, че всичкото това, което тѣ сж проповѣждали, животътъ го провѣри и се оказа негодно, и ние — казаха — ще бъдемъ готови, г. Смиловъ, да се наредимъ подъ коншепитъ, които вие сте проповѣждали въ публични политически събрания и въ печата.

Отъ социалдемократитъ: Е-е-е! (Смѣхъ)

П. Палиевъ (д. сг): Нѣма нищо смѣшно. Така е; това сж факти; животътъ доказа това. Защо отричате живота? Вашитъ доктрини и теории петъ пари не струваха при Стамболийски. Трѣбваше 9 юний да измѣни туй положение. И вие се смѣете на тая работа!

Б. Смиловъ (нац. л. о): Виждате, г. г. народни представители, че преждеговорившитъ извадиха политическия и обществени причини, които сж създали 9 юний. Тѣ се намѣриха изключително въ управлението и въ теорията на лѣвничарството, защото, забележете, и досега се спекулира съ известни политически термини, които се отразяватъ много вредно върху общото политическо възпитание на българския гражданинъ. И досега се възпитаватъ и се учатъ българскитъ граждани, че известни лица сж носители на нѣкакви демокрации, социални или обикновени, безъ да обяснятъ на народа, че демокрация не значи политическа партия, но е форма на управление и че още преди 30 години, когато политическия партии сж имена демократически се появила въ нашия политически животъ, българската демокрация бѣше създадена, създадена още при изграждането на българската държава. Тази демагогия, г-да, ще отрови — тя трови и продължава да трови душата на българския гражданинъ. И азъ считамъ и смѣло мога да кажа: върно, че ние имаме българска демокрация, но нѣмаме демократи. Онѣзи, които носятъ класовия принципъ, заблуждаватъ българското работничество, особено въ миналия периодъ, защото въ една държава, която е легнала въ основата си на 500 или 600 хиляди селски стопанства, безъ всѣкакви фабрики — говоря ви за преди 30 години — безъ всѣкакво работничество или безъ фабрични заведения съ десетки хиляди работници, какво има да се социализира? Вие, г. г. социалисти, които представлявате еволюцията и които преследвате сѣщата целъ, както и комуниститъ, само съ тази разлика, че се различавате въ методитъ — и вие искате диктатура на пролетариата, но по една еволюция, и комуниститъ искатъ диктатура на пролетариата, но съ брутална сила, бърза, съ огънь и мечъ — кажете ми какво ще социализирате въ тая България?

Нѣкой отъ сговориститъ: Народното събрание!

Б. Смиловъ (нац. л. о): Народното събрание, да!

Н. Кемилевъ (д. сг): Кооперация „Напредъ“ ще социализиратъ и ще получаватъ тлѣсти хонорари, като Кръстю Пастуховъ.

К. Лулчевъ (с. д): Бждете спокойни, все ще се намѣри нѣщо за социализиране. Тогава за васъ ще питаме, васъ ще търсимъ.

Б. Смиловъ (нац. л. о): Г. Лулчевъ! Вие се казвате приятел на работничеството, но азъ считамъ приятелъ на работничеството не тоя, който учи работника да удѣлжава разстоянието между бедния и богатия, не този, който учи работника да изконава изкуствена пропастъ между класитъ и съсловията, но този, който искрено подава ръка на работника, за да го привлече къмъ себе си и да го издигне до степенята на културата, материална и духовна. Това е то приятелъ на работника.

К. Лулчевъ (с. д): Кой е той?

Б. Смиловъ (нац. л. о): Г. Лулчевъ! Нашиятъ разбиращи за държава, нашиятъ разбиращи за общество сж тѣзи, защото, както виждате, вашата теория за икономическото разбиране на обществото банкрутира.

К. Лулчевъ (с. д.): Тъй ли?

Б. Смиловъ (нац. л. о.): Г. г. народни представители! По-край вината за 9 юний на така нареченото ново време, въ което се изрази познатият вамъ режимъ на Стамболлийски, за 9 юний не по-малко виновна бѣ — виждате, азъ ще бѣда кавалеръ да го признае — и буржоазията, буржоазнитѣ политически партии. Тукъ влизаха даже и широкитѣ социалисти. Тогава вие, широкитѣ и земледѣлцитѣ, бѣхте въ два противни лагера.

Въ парламентарната форма на управление политическитѣ партии сѣ, чрезъ които могатъ да се редятъ съдбинитѣ на единъ народъ, политическитѣ партии сѣ инструментътъ, чрезъ който се коватъ съдбинитѣ на дадена държава. Но преди 9 юний буржоазнитѣ партии — ето, и азъ се числя къмъ буржоазна партия, и тѣзи господа (Соци дѣсницата) се числятъ къмъ буржоазни партии — всички ще признаемъ, изгубиха най-ценното съдържание отъ себе си, въ смисълъ, че българскитѣ политически водачи не можахъ да дадатъ примѣръ на хармония между политическитѣ идеи, които се проповѣдваха и изразяватъ въ дѣла. И тукъ настана онзи трагиченъ моментъ, отъ когото българското гражданство се отчая отъ политическитѣ партии като главенъ инструментъ за уреждане съдбата на държавата. И по едно време азъ слушахъ даже и широки социалисти да ми шепнатъ: „Нѣма ли нѣкоя небесна сила да падне стъ невидѣло, за да ликвидира съ режима на Стамболлийски? Защото, казваха тѣ, но никакъвъ другъ начинъ не може да се ликвидира съ него, освенъ чрезъ смѣкване съ сила“.

Т. Кожухаровъ (д. сг.): Григоръ Чешмеджиевъ го писа това (Оживление всрѣдъ социалдемократитѣ) сто пѣти въ в. „Епоха“. Той не може да го опровергае сега; хиляда броя има в. „Епоха“, какъ ще го опровергае!

Б. Смиловъ (нац. л. о.): Г. г. народни представители! Общо правило е, че когато политическитѣ партии въ своитѣ отношения се извикватъ даже на кървави борби помежду си и тѣхната стрѣвъ, мѣстъ и озлобление стига до тази степенъ, че не могатъ да работятъ подъ една обща форма на управление, такива партии ставатъ несъвмѣстими съ народното управление. Политическитѣ партии изобщо сѣ нѣщо добро, защото тѣ размѣрватъ заспалостта, тѣ тикатъ политическия прогресъ, тѣ движатъ живота, но когато тѣ сѣ раздѣлени само по своитѣ мнения и когато се съгласяватъ да решаватъ публичнитѣ въпроси подъ закрилата и на почвата на основния законъ. Но тогава, когато политическитѣ партии въ своитѣ борби на озлобление ще искатъ да изведатъ тия борби изъ рамкитѣ на обществената солидарностъ, тѣ отварятъ и даватъ сигналъ на граждански борби. И затуй, г. г. народни представители, само 15 дни следъ 9 юний българскитѣ народъ можа да почувствува споение, сцепление, едно поправление на онази страшна партизанска атмосфера, която дѣлѣше политическитѣ партии, за да може да се възвърне наново оная психология на партизански похвати, които сѣ въ състояние да разрушатъ голѣмото дѣло на народно единение и народно възделение, което се казва единство на българския народъ — 9 юний.

Като националь-либералъ, азъ съмъ длъженъ да кажа, че ние не гледахме съ завистливо око на образуването на Демократическия сговоръ, така както се бѣше зародилъ още на 10 августъ. Ние желяхъме и радикали и демократи, и г. Костурковъ и г. Малиновъ да останатъ въ състава на Демократическия сговоръ. Но азъ съмъ длъженъ да отбележа, че се изискватъ две качества отъ държавника, отъ политическото лице: да знае, когато е на власт, кога да падне, кога да си подаде оставката, и да знае да чака. Г. Малиновъ може-би притежава първото качество, но той не притежава второто качество. Той не се показва, че знае да чака въ политиката. Г. Ляпчевъ, напротивъ, доказа това качество и днесъ той е министъръ-председателъ, а г. Малиновъ бѣга да формира блокове съ неопредѣлени идеологии и се чуди какъ да излѣзе отъ тази задънена улица. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Д. Дрѣнски (д): Недейте говори така за личности, които отсъствуватъ.

Б. Смиловъ (нац. л. о.): Азъ не зная дали отсъствува. Азъ храня уважение къмъ г. Малиновъ.

Д. Дрѣнски (д): Г. Малиновъ никога не е казвалъ, че иска да бѣде министъръ-председателъ. Неговата задача бѣше друга.

Б. Смиловъ (нац. л. о.): Г. Дрѣнски! Азъ храня най-го-лѣмо уважение къмъ г. Малиновъ. Дори Вие трѣбва да знаете, че когато се повдигна въпросъ за коалицитѣ и г. Малиновъ бѣ споходенъ отъ представители на всички опозиционни партии — азъ бѣхъ боленъ тогава, той дойде въ къщи — азъ казахъ на г. Малиновъ: Г. Малиновъ! Ще пропадне Вашата идея. Той ми каза: „Защо, г. Смиловъ, отде черпите аргументи и какви основания имате, за да можете да ме убедите, че действително моята идея ще пропадне?“ — Ще пропадне само затуй, защото се стремите да образувате коалиция съ представители на пратни съ съ-словна тенденция, което е непопулярно и невъзприемливо отъ българския народъ. И ако г. Малиновъ и днесъ даже речъ да събере една концентрация национална, той по-скоро ще прокара своето възделение, отколкото да отиде да прави експериментъ съ съединение на диаметрално противоположни по идеи и политически програми партии.

Д. Дрѣнски (д): Ние не сме проповѣдвали нито съ-словна, нито класова организация.

Б. Смиловъ (нац. л. о.): Азъ ще повѣрвамъ и на г. Томовъ, и на г. Марковъ, да заповѣдатъ отъ тукъ да кажатъ: отъ днесъ натагъкъ Земледѣлскитѣ сѣюзъ — крило Томовъ или крило Марковъ — престава да бѣде съсловна органи-зация.

Г. Марковъ (з. в.): Нека да произведемъ ние избори.

Б. Смиловъ (нац. л. о.): Г. Марковъ! Ще Ви изпѣдятъ чле-новетѣ на вашата партия. Най-свещеното, най-скъпото, най-ценното нѣщо, което имате въ вашата програма, е принципътъ на съсловността. Вашитѣ водачи никога не ще намѣрятъ куражъ да поискатъ унищожаването и заличаването на това начало, защото нѣма да ги слушатъ, ще изва-дятъ отъ ръководството на партията ови, който не знае да запази онава, което е получилъ въ наследство отъ Стамбол-лийски.

А. Радоловъ (з. в.): Ние ще се изяснимъ по този въпросъ. Само съ апострофи не може.

Б. Смиловъ (нац. л. о.): То се знае, и заради туй ще бѣде по-добре да се слушаеме.

Г. Марковъ (з. в.): Сега сме черни, защото нѣма избори. Но дайте да направимъ избори, тогава ще станемъ други.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Като се свърши мандатътъ на Народното събрание — тогава, по редъ.

Б. Смиловъ (нац. л. о.): Сега, г. г. народни представители, ще ми позволите да се спра върху единъ въпросъ отъ въ-трешната политика на правителството, въпросъ, който така открито, смѣло и ежедневно се повдига и тукъ, и въ печата, и навсѣкжде отъ страна на Земедѣлския сѣюзъ, на широкитѣ социалисти и на Работническата партия — въпросътъ за амнистията. Както виждате, въ речатъ на тѣхнитѣ пред-ставители, първа точка, централно мѣсто заема въпросътъ за амнистията. На мене ми попадна едно писмо, което може-би е отправено и до г. министъръ-председателя — това не зная, той ще каже — изпратено въ оригиналъ на френски отъ комитета въ Парижъ за защита жергвитѣ на бѣлия те-роръ на Балканитѣ.

Х. Баралиевъ (с. д.): Вътре и Радославовъ влиза, и той е жертва на бѣлия тероръ!

Б. Смиловъ (нац. л. о.): Това може да го разправяте дру-гада.

Х. Баралиевъ (с. д.): Вие най-много ще спечелите.

Б. Смиловъ (нац. л. о.): Азъ ще искамъ амнистия и за Радославовъ — да се разберемъ.

Отъ лѣвницата: А-а-а!

Б. Смиловъ (нац. л. о.): Нѣма „а“, нѣма „бе“.

П. Анастасовъ (с. д.): За ученицитѣ нѣма амнистия, а за Радославовъ искате!

Б. Смиловъ (нац. л. о.): Че каква нужда иматъ ученицитѣ отъ амнистия?

П. Анастасовъ (с. д): По на 15 години затворъ сж осъдени ученицитъ комунисти, а въ Враца има осъдени и на смъртъ.

Б. Смиловъ (нац. л. о): Защо не си гледате книжарницата, ами сте дошли тукъ да си губите времето!

П. Анастасовъ (с. д): Вие сте единъ случаенъ политикъ, издигна Ви 9 юний.

Отъ сговориститъ: А-а-а!

П. Анастасовъ (с. д): Благодарение на 9 юний, станяхте голъмъ политикъ!

Б. Смиловъ (нац. л. о): Като направите социалната революция и въведете диктатурата на пролетариата, и Вие ще станете политикъ!

Г. г. народни представители! Азъ четохъ този документъ, подписанъ отъ цѣла група журналисти, адвокати, професори и различни други парижани, членове на Комитета за защита жертвитъ отъ бѣдия тероръ на Балканитъ; най-напредъ личи подписътъ на така наречения Барбюсъ, познатъ вамъ французинъ комунистъ. Този Барбюсъ бѣше изгоненъ отъ Ромъния, когато отиде да анкетира събитието въ едно бесарабско село, комунистическо гнѣздо, което ромънитъ съ своята артилерия искаха да унищожатъ. Тѣ го уловиха за яката, изпъдиха го и той дойде въ България, където намѣри и отъ страна на властта, и въ политическитъ срѣди най-ласкавъ приемъ.

И. Русевъ (д. сг): Отъ властта — не.

Б. Смиловъ (нац. л. о): Нѣщо повече: той пожела да анкетира резултата отъ последнитъ събития въ контактъ съ лѣвитъ партии; властта и всички му дадоха данни и подробности. И когато г. Барбюсъ отиде въ Парижъ, за да даде рапортъ предъ Комитета за защита жертвитъ отъ бѣдия тероръ на Балканитъ, въ неговото изложение се намѣриха единъ видъ мненията и даннитъ, избрани само отъ представителитъ на лѣвичарскитъ партии, съ явната тенденция на г. Барбюсъ да вреди на България. И сега г. Барбюсъ, като членъ на този комитетъ, изпраща това писмо, въ което вие можете да видите единъ цинизъмъ. Отъ трибуната на българския Парламентъ азъ протестирамъ срещу

тази неокачествима наглостъ на единъ Барбюсъ да се бърка въ вътрешнитъ работи и въ суверенитета на българската държава. Кой е този Барбюсъ? И зилете ли: въ това писмо той заповѣдва на министъръ-председателя на България — той не заповѣдва на г. Андрей Ляпчевъ — съ единъ тонъ на заповѣдъ казва на министъръ-председателя на България да отвори затворитъ и границитъ за политическитъ емигранти! Това е езикътъ въ писмото на г. Барбюсъ.

Отъ сговориститъ: Позоръ!

Б. Смиловъ (нац. л. о): Г-да! Вие, които сте заинтересовани отъ въпроса за амнистията на вашитъ емигранти, кажете имъ, че ако тѣ ще си служатъ чрезъ г. Барбюсъ, както поискаха да използватъ своитъ връзки съ Вандервелда, който се застъпи за тѣхъ въ Обществото на народитъ, където г. Чембърлейнъ можа да задуши опита на вмѣшателство въ вътрешнитъ работи на българската държава — азъ тамъ нашитъ делегати не ги видѣхъ да изпреварятъ Чембърлейна, да защитатъ този основенъ държавенъ принципъ — казвамъ, кажете на вашитъ емигранти, че ако връзкитъ имъ съ всевъзможни барбюсовци и тѣмъ подобни продължаватъ, ако тѣ мислятъ по този начинъ да склонятъ българското правителство — сегашното или което и да бѣде то — да отвори границитъ на България, чрезъ едно вмѣшателство въ българския суверенитетъ, тѣ удължаватъ своята амнистия съ 20 хиляди километра далечъ.

Х. Баралиевъ (с. д): Презъ Европейската война германскитъ военнопочалници командуваха тукъ. Независимостта на България тогава бѣше отнета.

П. Палиевъ (д. сг): Това е друго, онова е друго. Защо правите диверсия? (Глъчка)

Б. Смиловъ (нац. л. о): Моля, г. председателю, да дадете малко почивка.

Председателствуващъ А. Христовъ (Звъни): Моля, г-да! Ораторътъ е малко уморенъ и иска почивка.

Понеже часътъ е 20, вдигамъ заседанието за утре, съ сѣщия дневенъ редъ.

(Вдигнато въ 20 ч.)

Председатель: **АЛ. Ц. ЦАНКОВЪ**

Подпредседатель: **А. ХРИСТОВЪ**

Секретарь: **Н. ТЪРКАЛАНОВЪ**

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. АНТОНОВЪ**

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

	Стр.		Стр.
Отпуски, разрешени на народнитъ представители: Хафузь Садкъкъ Алиевъ, Хюсеинъ х. Галибовъ, Добри Даскаловъ, Петъръ Миновъ, Иванъ Лѣкарски, Коста Николовъ и Георги Енчевъ . . .	171	Проектъ за отговоръ на тронното слово (Продължение разискванията)	171
		Дневенъ редъ за следующето заседание	193